

સુધરેલી રીત મુજબ
વર્નાક્યુલર ટેકસ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટીએ
તૈયાર કરેલી

ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

(જેની અંદર અર્થ; કવિતાની સમજૂતી; પાઠના
સવાલ તથા સાર; ભૂજોગના સવાલ; પાઠવાર
અથવા શાખ્દા; જોડાક્ષર; ડિલ; ધાત વગેરે)

ચયનાર—એસ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો.

ચયનારનું ડેપોઝિટ—શાહમેરુચીચુરત.

પ્રિન્ટર—C. M. Shah

ચયનારનું ડેપોઝિટ—શાહપાર-મુરુ

આ પુસ્તક સને ૧૯૬૫ના રપમા એક્ટ મુજબ રજીસ્ટર કરાયું છે.

આપનાર—નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.

આપવાનું ડેપોઝિટ—શ્રી “શંકર” પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ.

ચાટાના પુલ ઉપર શંકર પ્રેસ—મુરુ.

સંવત ૧૯૮૫] કિંમત રૂ. ૦-૫-૦ [સને ૧૯૭૬

૧૪૫૪૨

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
૨૦૧૪
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૪૬૪૨

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૬૪૨ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ત્રીજી ઓપડીના અર્થ

વિષય મહત્વ : ૮૪૬ : ૬ : ૧૪૬૪

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. લ્હો.

ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧.

આજપોથી=નાનાં છોક-

રાંને બણવાની ચોપડી

મૂળાક્ષર=સ્વર અને
વ્યંજન

આશખડી=પદ

રમુજી=ગમત આપનારી

શાખ=ફાયદો

જોડાક્ષર=જોડેલા અક્ષર

જ્ઞાન=સમજ; જ્ઞાન

જોગ=લાયક

હકીકત=વાત

સરસ=સારી; મનને

પસંદ પડે એવી

ઉમંગથી=હોંસથી

ચિત્રો=ચિત્રામણુ; છંપી

આનંદ=ખુશી

હોશિયારી=ખજરહારી

વાક્ય=એક અથવા વધારે

શબ્દો મળવાથી મનમાં

ધારેલો વિચાર જેથી

પુરો જણાવાય તે

વાર્તા=વાત

બોધ=શિખામણ

ખારીક=ઝીણી

મુકાબલો=સરખામણી

ભૂગોળ=પૃથ્વીનો ગોળો

અધિકારી=ઉપરી

માહિતી=ખબર

રસીલી=ગમત ભરેલી

સંબંધી=વિષે; આજત

સારી=રૂઠી

નમુના=નકલ

નજર કરો=ધ્યાન આપો;

વિચારો

સામાન્ય=રોજ વપરા-

શમાં આવતી

વર્ણન=વિગતવાર કહેવું

તે જ્ઞાન

તોળવા=જોખવા; તોકવા

સોદો=માત્ર; ચીજ

છેતરાશો=ઠગાશો

ઉતાવળે આંખા ન પાકે=

ઘણી ઝડપ કરવાથી

કામ થાય નહિ.

ધ્યાન=ચિત્ત; મન

ખાતરી=ભરાસો

પોપટીઉં=કપલકીઉં;

સમજ વગરનું

જુની ચોપડી=પાછલી

ચોપડી; ખીજ, પહેલી,

આજપોથી

સાર-(૧) બણવામાં

ઉતાવળ કરવી નહિ.

(૨) જે વાત વાંચવામાં

આવે તે ખરી છે કે

ખોટી તેની જાતે

માહિતી મેળવવી.

પાઠ ૨. ભાગ ૧.

ત્રિપિ=માપા

સિવાય=વગર

બ્રાહ્મણી=જાળબોધ

જુના=પહેલાંના

પાંડિતો=વિદ્વાન; ધણું

બણેલા

માથું=કપલો ભાગ

અંક=આંકડો

૨] બાળવર્ગના “મુખગણિત શિક્ષક” હાલ આવેલ

અનુસ્વાર=ટપકું
વિસર્ગ=કંઠક હકારનો
ઉચ્ચાર થાય એવું
ચિહ્ન; અક્ષરની જોડે
એ ટપકાં મૂકવાં તે
પ્રમાણે=મુખ્ય

પાઠ ૨. ભાગ ૨.

નીપજે=થાય
હાહીઓ=સારા અક્ષરનો
લખનાર
લપટાવું=ફસાઈ પડવું
લાલચ=લોભ
નર્યા=રોગ વગરના
જાતે=પોતે
અદ્ધા=અરોસો; વિશ્વાસ
ઉઘોગી=મહેનત
ચેન=સુખ; નિરાંત
ઠાઠ=ડોળ; બપોરો
ફકકડ=સહેલાણી; છેલ
ખાલી=નકામો; ફાકટ
અળુકતું=અઘટતું
અસલ=અગાઉ
વિદ્યાભ્યાસ=ભણવું તે

ઝાઝો=ધણો
મેળવી=સરખાવી
પાઠ ૩.
ટટું=નાનો ઘોડો
ખખર=હાટ; ચાંદું
દોરે=લગામ પકડીને
આગળ ચાલે
છતે=છે
હડહડતો=પુરેપુરો
કળિયુગ=ખરાબ વખત
દૂર=છેટે
બૂમ=હાંક
બુદ્ધિ=અકલ
ફરી ગઈ=જતી રહી
રાગના કુંવર જેવા=
કોમળ
ખરે બપોરે=મધ્યાને
હિંડાડે=ચલાવે
અર્થપાન=ધરડો; વૃદ્ધ
શરમાઈ=લજવાઈ
જોસખંધ=જોરથી
શ્રાવક=જૈન ધર્મ માનનાર
સંધ=જનત્રાણોનો ટોળું

ખાતડી=દયા વમરનો;
નિર્દય; કૂર
ભાર=વજન; ભોજો
વીખરાઈ જશે=અછવાઈ
જશે
ખખે=ખાંધે
વખતસર=ખરાબરવખતે
પૂલ=નદી કે ખાડીપરથી
જવા આવવાને માટે
બાધિયો રસ્તો
તોફાન=મસ્તી
શીકે મોઢે=વીણે મોઢે;
દીલગીર ચહેરે
પસ્તાયા=દીલગીર થયા
સલાહ=વિચાર
દશા=હાલ; હાલત; દશા
સાર-આપ બુદ્ધિએ
જયજયકાર, પરબુદ્ધિએ
પ્રલયકાર; માટે આપણી
પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે
ચાલવું; પણ આપણી
બુદ્ધિ ખરે રસ્તે દોરવે છે
કે નહિ તેનો વિચાર કરવો.

પાઠ ૪.

ધણીધણીઆણી=આ

પુરુષ; વરવહુ

ધધરની ભક્તિ=ધધરનું

ભજન

આળતાં=ચુમાવતાં;

કાઠતાં

નરસિંહ ચૌદશ=વૈશાખ

સદ ચૌદશ

ફપ=દેખાવ; શોભા;

ખુબસુરતી

મંડાર=ખમ્મનો

વાણીથી=ખોલથી

પેદા=કિતપત્ર

ચુનરી ગયા=મરી ગયા

ઉછેરવાનું=ખોટા કરવાનું

મા પર આવી પડયું=

માને માથે પડયું

સ્વભાવ=ખાસીયત

સલાહ=વિચાર

મદદ=આસરો; આધાર

અસર=જાગણી

ધરગળુ=પારકાપર ઉપ-

કાર કરનાર; પરાંપકારી

નીવડયો=નીકળ્યો

અભ્યાસ=મહાવરો;

મંડયા રહેવું તે

શિક્ષક=મહેતાજી; ગુરુ

માનીતો=વહાલો; પ્યારો

નાની મોટી=સહેલી

આમત=વિષય [અધરી

ધંધે=ચાહે

માઠું=ખોટું

સાંઢ=આખલો; ગોધો

પછાડી=પટકી; અફાળી

ધાર=રેલો

ખડખડ હસવા લાગ્યા=

મસ્કરી કરવા લાગ્યા

અંતઃકરણ=મન; દીલ

એકદમ=ઓર્થોતી

ફેટો=માથે બાંધવાનું

લુગડું

પાટો=લુગડાનો ચીરો

ધા=જખમ

વખાણુ=સારું કહેવું તે

જીવતો ઘેર આવત નહિ=

મરી જતે

ખરથો નહિ=ગયો નહિ

વેદ=દેશી દાકતર

શુદ્ધિ=ભાન

પરગળુપાણું=પરાંપકાર;

પારકાનું બહું કરવાનો

ગુણ

આશ્ચર્ય=નવાઈ

પાઠ ૫.

ઉમર=વરસ

ચુખરાન=મરણપોષણ

પ્રીતિ=હેત; પ્યાર

દયાથી ઉભરાઈ આવ્યું=

ધણીજ દયા આવી

ખાડા પડયા=ખેસી ગયું;

કુવા પડયા

જીવ આવ્યો=શુદ્ધિ આવી

આશિષ=દુવા; આશિર્વાદ

ખૂંચેલો=પેસી ગયેલો

કાઠે=કિનારે

ફૂંમતો=ખડતો

ઉધો=અવળો

ટંગાવી=લટકાવી

પાડ=ઉપકાર

ધનામ=મેટ; અક્ષીસ

યોભાય=ખોટી ચલાય

૪] પહેલા ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” પાઠ્યાભ્યાસ આના.

હાડું=ગીચ	ફાવતો ગયો=વધતો ગયો	ઉમેર્યો=વધાર્યો
જંગલી=ફાડી ખાનાર	ધન=પૈસો; દોલત	ખખર=ખજુ; માલમ
પેઠો=દાખલ થયો	કીમતી=ધણી કિંમતનો	વાહવાહ=રખાણુ
કૃપાથી=મહેરબાનીથી	ધરણાં=દાગીના	પાઠ ૭.
ધન=દુઃખ	ધડાવ્યાં=કરાવ્યાં	પોળ=શેરી
બાધખધ=દોસ્તદાર	દોલત=પુંજી	લખોટે=મંજો
સહીસલામત=સુખેથી;	ખરીદા=વેચાતા લીધા	સુશોભિત=દેખાવડા
જોખમ કે અડચણ વગર	આખર=કીર્તિ; ઈજ્જત	અટકાવ્યો=રોક્યો
વિવાહ=લગ્ન	મરણુ પથારી પર પડ્યા=	નજીવી=નકામી; માલ
સામેલ=દાખલ	મરવા પડ્યા	વગરની
સાર-આપણે દરેક	મરણુ=મોત	ટેવ=આદત
માણસના ઉપર ઉપકાર	મિલકત=પુંજી; દોલત	પાપી=દુષ્ટ
કરતાં રહેવું જોયી ઇશ્વર	ભાગ=હિસ્સો; વહેંચણુ	સગ્ન=શિક્ષા
આપણા ઉપર ખુશી થશે	વર્તીશું=ચાલીશું	આસપાસ=આગુપાગુ
અને આપણું ભલું થશે.	ત્રીજો ભાગ=ત્રણ ભાગ	આકાશ=ગગન
પાઠ ૬.	માનો એક ભાગ	અંતર=મન
અદલ=બ્યાબ્યા	નવમો ભાગ=નવ ભાગ	આભાસ=અજવાળું; તેજ
ઇન્સાફ=ન્યાય	માનો એક ભાગ	ચાસ=ખેતરમાં હળે કરીને
પૈસાદાર=પૈસાવાળો	કણુલાત=વચન; મોઢાનો	પાડેલા આડા ઉભા લીટા
ગામઠી=મહેતાજીની	ખોલ	પાસ=પાસે; નજીક
વળગ્યો=લાગ્યો	દહાડો પાણી=મરણુ	વિશ્વપતિ=દુનિયાનો
નસીબદાર=નસીબવાન;	પાછળનો ખરચ	ધણી; પરમેશ્વર.
ભાગ્યશાળી	તોડ=ફેંસલો; નિકાલ	વાસ=મુકામ; રહેઠાણુ
ધંધામાં=રોજગારમાં	દિવાન=પ્રધાન, વજીર	

પહેલી ચોપડીના “ડિક્શનરી શિક્ષક” અઢી આના. [૫

ભોંયરે=ભોંયરામાં	કણી=રજકણ; ઝીણામાં	ઠાણું=અમથું; ખાલી
ધડીએ=કરીએ; રચીએ	ઝીણો ભાગ	ઠામ=ઠેકાણું
ધાટ=વિચાર	કામ=માટે	સાર-પરમેશ્વર બધેજ
જગતનો તાત=દુનિયાનો	જગકર્તા=દુનિયા બના-	ઠેકાણે છે માટે આપણે
આપ; પરમેશ્વર	વનાર; પરમેશ્વર	ખોટાં કામ કરતાં બીજું.
ખોળીએ=શોધીએ	વિના=વગર	ખોટા કામ કરતાં નહિ.

સમજુતી—આપણી આજુબાજુએ, ગગનમાં અને મનમાં પરમેશ્વરનું તેજ છે; ધાસ અને ચાસની પાસે પણ પરમેશ્વરનું રહેઠાણ છે. (૨) ભોંયમાં પેસીને ભોંયરામાં કાંઈ વાત કરીએ અથવા મનમાં નહારા (કાંઈનું જીંડું કરવાના) વિચાર કરીએ તો તે પરમેશ્વર જાણે છે. (૨) રજકણ મૂકવાને માટે પરમેશ્વર વગરની કોઈ પણ જગા શોધીએ તો પરમેશ્વર વગરની કોઈપણ જગા ખાલી મળે નહિ. મતલબ કે બધેજ પરમેશ્વર છે. (૩)

પાઠ ૮.

વિશ્વસ્વામી=દુનિયાનો	પાળનાર=પોષણ કરનાર	વાંક=ચુનો; તકસીર
ધણી; ઇશ્વર	સદા=હ મેક્ષાં; દરરોજ	મતિ=મુદ્ધિ; અકલ
શીશ=માથું	ક્રિપકારો=પાક; આભાર	છેક=ધણીજ
નામી=નમાવી	રંક=ગરીબ	દીલ=મન; અંતર
શીશનામી=માથું નમાવી;	અત્તાન=સમજણ વગ-	ધારો=આણે; લાવો;
પગે લાગી	રનો; અણસમજુ	કુટુંબીજનો=સગાંવહાલાં
આપદા=દુઃખ	પ્રાણી=જીવ	સારાં=નિરોગી; તંદુરસ્ત
હુઝારો=અથાવો	તુંથી=તારાથી	શક્તિ=બળ
દીનાનાથ=ગરીબોનો	અમળણી=અળ્યા વગરની	દાસ=સેવક; ચાકર
ધણી; પરમેશ્વર [મદદ	ન અમળણી=અમળી	નિવારો=દૂર કરો; મટાડેક
આધાર=આસરો; ટેકો;	નથી; જાણીતી છે	ટાળો
	ક્ષમા=માફી	સ્તુતિ=વખાણ

૬] બીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” એ આના,

સમજાવતી—અરે ! દેવના દેવ ! જગતના ધણી-પરમેશ્વર હું તમને પમે લાગીને પ્રાર્થના કરું છું કે હે દયાળુ તમે મને દુઃખથી બચાવો. હે ગરીબોના બેલી-પરમેશ્વર મને ફક્ત તારોજ આસરો છે. (૧) હે પરમેશ્વર ! તમે બધાંનું પોષણ કરનારા છો; અને હમેશાં બધાંનું દુઃખ મટાડનારા છો; તમે મારા પર કરોડો ઉપકારો કર્યા છે. હે ગરીબોના બેલી-પરમેશ્વર મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૨) હું ગરીબમાં ગરીબ અને સમજણ વગરનો જીવ છું. મારી કાંઈ પણ વાત તમારાથી અજાણી નથી (મતલબ કે બધીજ તું જાણે છેજ) હે દયાળુ મારો ગુનો માફ કરો. હે ગરીબોના બેલી-પરમેશ્વર મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૩) અમે નાનાં છોકરાઓ હાથ જોડીને (કરગરીને) કહીએ છીએ કે હે પ્રભુ અમારી ખુદ્દિ ધણીજ ઝોછી છે, માટે મહેરબાની કરીને અમારી માગણી મનમાં લાવો; હે ગરીબોના બેલી પરમેશ્વર મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૪) અમે ને અમારાં જે સગાંવહાલાં છે તે બધાં શરીરે સુખી (તંદુરસ્ત) અને જબરાં રહીએ. તમે અમને હમેશાં સારા વિચારો આપજો. હે ગરીબોના બેલી પરમેશ્વર મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૫) મેં તમારી જરા પણ ભક્તિ કરી નથી, તેમજ આપના ગુણ ગોવાની (બજન કરવાની) શક્તિ મારામાં નથી. તોપણ દયા લાવીને (મહેરબાની કરી) સેવકના દુઃખ મટાડો. હે ગરીબોના બેલી-પરમેશ્વર મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૬)

પાઠ ૯.	પંજમાં=દાવમાં; સપાટામાં	ગુનો=વાંક
કર=નાનાં પ્રાણી પોતાને	સપડાયસો=પકડાયસો;	આફત=આપદા; દુઃખ
રહેવા માટે ભોંયમાં	ઝલાયસો	સેવક=ચાકર; દાસ
જે વાકાં પાડે છે તે	દાલાવાલા=કરગરીને કહેવું	જીવતદાન=કોઈનો જીવ
છાંચે=છાંચડે	તે; આજીજી	બચાવવો તે

બીજી યોપડીના “ડિક્શનરી શિક્ષક” ત્રણ આના. [૭

હસીને=મશ્કરી કરીને
 મગરૂરી=રોખી; પતરાણ
 મર્વ=મગરૂરી; અહંકાર
 વન=જંગલ
 જ્ઞાન=સમજ; અકક્ષ
 જ્ઞાન=જ્ઞાનો
 ફાંફાં=ખોટી મહેનત
 છુટાણું=નીકળાણું
 અકળાયો=ગભરાયો
 સાટું=અહસો
 વાળવાનો=આપવાનો
 મહારાજ=મોટા રાજા
 જળવરો=કરશે
 છુટો થયો=નીકળ્યો
 અત્યારે=હાલ; હમણા
 સાંભરતી=યાદ આવતી
 હસતો હતો=મજાક
 કરતો હતો
 તરણ સરખું=તણખલાં
 જેવું; નકામું; નણખું
 જેવડો=અમણો
 સાર=ગર્વ કરવો નહિ
 પાઠ ૧૦.
 પરચુરણ=જુદી જુદી
 જાતના

ફરી=વેચવા ફરવું તે
 ફરી કરી=ફરીને છુટકવેચી
 ગુજરાન=ગુજારો
 ધરાક=સોદો લેનાર
 ખોટી=ગેરવાજખી
 કિંમત=ભાવ
 છેતરતો=ઠગતો
 જાખ=આખર; ભરોસો
 ઠરાવ્યા=નકકી કીધા
 સામાન=વસ્તુ; ચીજ
 પ્રમાણિક=વહેવારમાં
 સાચો
 પ્રમાણિક રહેતો=ખરી
 રીતે ચાલતો
 મોહનમાળા=ડોકમાં પહે-
 રવાની સોનાની માળા
 જડી=મળી
 પોલીસ=રેવતનું રક્ષણ
 કરનાર માણસ
 ચાણું=ચોકી
 પોલીસ ચાણાનો અમલ-
 દાર=નાયક
 ફરજ=જરૂર; અમત્ય
 વાણી=ખોધ; જીવ

માફક=પેટે
 કમાયો=પેદા કીધું
 દુકાન=માલ વેચવાનું
 ઢેકાણું.
 સર કર્યો=કરવા માંડ્યો
 આવ=કિંમત; મૂલ્ય
 કાશી=ગંગા નદી પર
 સહેર છે; જનારસ
 આગ્રહ=કાલાવાલા; તાણ
 કોલેરા=ઝાડો ને ઉલટી
 થાય તે રોગ
 લાગુ પડવાથી=થવાથી
 મહા મુસ્કેલી=પ્રણી
 મુશીબત
 વિધવા=જેનો ધણી મરી
 ગયો હોય તે સ્ત્રી
 ધન્ય=જ્ઞાત્યાજ્ઞ
 સાર=કોઈનું પણ હરા-
 મનું લેવાની કદી
 ધૃષ્ટા રાખવી નહિ.
 જો આપણે કોઈનું
 હરામનું લઈએ તો
 તેની સાથે આપણી
 પાસે હોય તે પણ જાય.

૮] સુરત શહેરનો “ભુગોળ શિક્ષક” ત્રણ આના.

પાઠ ૧૧.
ખેડી ખાવાને=ખેતી કર-
વાને
પુરંગ=જેલ; કેદખાતું
છંદ=નકારી ટેવ
ખપ્તો=ચોકસી; તજવીજ
સાગ=દાવ
ધનવાન=પૈસાદાર; શ્રીમંત
વિકટ=બિહામણું
રાહ=વાટ
ચોક્કીદારો=ચોક્કી કરનાર
દ્રવ્ય=નાણું
હુડી=ખુચવી
ખાળ=કેરણ
તાલેવંત=પૈસાદાર
મિઠાઇ=ગળ્યું ખાવાતું;
અરશી, પેડા વગેરે
શુખે=નિરાતે
નસીખ=ભાગ્ય
કંદોઇ=સુખડીઓ
બેળ્યું=મેળવ્યું
તાકયું=ધાર્યું; ઇચ્છ્યું
મડદાં=મુડદાં; મરી
મએલાં પ્રાણીઓ

ગીધ=ફાડી ખાનાર
મોટું પક્ષી
મગર=ગભોડીથી પચીસ
ગણું મોટું પાણીમાં
રહેનાર પ્રાણી
વાવે=રોપે
લણે=લે
પામે=મળે
સાર—“વાવે તેવું લણે
ને કરે તેવું પામે.”
“ખાડો ખોદે તેજ પડે.”

પાઠ ૧૨.
વર્તણુક=રીતભાત
સદન થઇ શક્યું નહિ=
અભાયું નહિ.
ફોસલાવી=ખોટું સમજાવી
જીલમ=જખરાઈ
રચતી=ગમતી
નીચ=પાપી
કંઈ ખાકી રાખતો નથી=
ધણુંજ કરે છે
ગંધર્વ=ગવૈયાની એક
જાત; સ્વર્ગમાં ગાનારા

અપકાર=અવગુણ; છુંડું
કરવું તે
ગળગળા=છાતી ભરાઇ
આવેથી નરમ થએલા
ખાફતો=અડચણો
ગુરસે થતા=ક્રોધ કરતા
સાર—ક્રોધ આપણું
છુંડું કરે તોપણ
આપણે તેનું બહુંજ
કરવું તેથી ઇશ્વર આ-
પણા ઉપર રાજ થશે
પાઠ ૧૩.

ન્યાયાધીશ=ઇ-સાફ કર-
નાર
અદલ=ખરો; વાજખી
રાજકાજ=રાજકારભાર
કચેરી=દરબાર
ચર્ચા=વાતો; વિચાર
સાક્ષી=વાત જાણનાર
અચરત=નવાઈ; અચખો
હક=માલીફી; દાવો
ગળેપડુ=ખોટો હક કરનાર
સાર—હરામનું લેવાની
ટેવ રાખવી નહિ.

પાઠ ૧૪.
મૃદસ્થ=કુટુંબ કપીલા-
વાળો સારી સ્થિતિનો
માણસ
કકડીને=ધણીજ; સખત
નિસાસો=દુઃખ કે દીસ-
ગીરીને લીધે થાસ
નાખવો તે
અભાગીઓ=કમસીખ;
અકર્મા
કરમાઈ ગયું=શીકું પડી
ગયું; ઉતરી ગયું.
ફરમાવ્યું=હુકમ કીધો
ટેકો=આધાર; આસરો
કાયમ=દૃઢભાં; નિત્ય
કઠાપિ=કોઈવાર; કઠાચ
તંગી=તંગાસ; બીડ
મટી=દૂર થઈ; ટળી
સાર-આપણી બધી
ઈંદ્રિયો સાજી છે માટે
હથરનો પાડ માનવો
અને એ ઈંદ્રિયોનો
સારો ઉપયોગ કરવો.

પાઠ ૧૫.
વસ્તી=વાસો; રહેઠાણ
મસ્કરી=મગક
નોતરં=જમવાનું કહેણ
રંગીત=રંગભો
સુશોભિત=દેખાવડા
છાછરો=જરાક ઉડો ને
પહોળો
થાળ=મોટી થાળી
ચપચપ=ઝપઝપ
ખામી=ખાંપણ; ખોડ
ભાવ=હેતુ; ખ્યાર
ભોળા=પાપ વગરનાં
આમદ=કાલાવાલા
માન્યા વગર=કબુલ કર્યા
વગર
ખાતર=ખરદાસ
સાટું=જલ્લો
મોં મલકાવી=મોં હસતું
રાખી
સ્વાદે=લહેજતથી
શરમાયું=લજવાયું
સાર-કોઈની મસ્કરી
કરવી નહિ, જે આપણે

કોઈની મસ્કરી કરીએ
તો તે આપણી કરે.
પાઠ ૧૬.
સત્ય=સાચું
સતનું=સાચાનું
ચિંતન કરવું=ચિંતાર
કરવો.
સત=સાચું
વાક્ય=શબ્દ; વચન
ઉચરવું=બોલવું
અસત્ય=ખોટું
જશથી=આખરીથી
ઝળકીત=પંકાએલા;
વખણાયેલા
જગે=દુનિયામાં
ખી=ખી
વૃક્ષ=ઝાડ
વિજ્ઞાન=મોટું
ગુણકારી=ફાયદાકારી
ફળ=પરિણામ; ફાયદો
આશ્રય=આશરો
છાંયતળે=શીળામાં
પરિતાપ=દુઃખ

૧૦] ત્રીજી ચોપડીના “લિક્કેશન શિક્ષક” ત્રણ આના.

વસે=રહે	દીપશે=પ્રકાશશે	સ્વર્ગ=દેવોનું રહેણું
પ્રગટે=ફેલાય	આંચ=તુકસાન; હાનિ	રીઝા=પુશી થાઓ
છળ=સુચો	કલેશ=દુઃખ	સાર-સત્ય બોલવાથી
દુષ્ટમતિ=નકારી બુદ્ધિ	અનેક=લણું	લાભ થાય છે; અને
ભય=ખીક; ભો	હરે=હર કરે; મટાડે	પરમેશ્વર ખુશ થાય છે.
હટે=નાશ પામે; ભય	સમું=સરખું; બરાબર	જુઠામાં જુઠો માણસ
ભેગ=ખનાવ; કારણ	અન્ય=ખીજું	પણ એક દિવસમાં
હુપાઈ જશે=ઢંકાઈ જશે;	ખરે=નકકી	જુઠા કરતાં સાચું
જાહેરમાં આવશે નહિ	અતિ=ધણો; બહુ	વધારે બોલે છે, એ
ઢેવટ=આખર	વિશ્વપતિ=દુનિયાનો	ઉપરથી ઇશ્વરને સા-
જીભસ=પ્રકાશ	ધણી; પરમેશ્વર	ચું જ ગમે છે એમ
ફરીને=ખીજવાર	રીઝશે=પુશી થશે	સાખીત થાય છે.

સમજૂતી—મનમાં સાચાનો વિચાર કરવો, અને નકકી સાચું વચન બોલવું. કદાપિ ખોટું કામ કરવું નહિ, અને દુનિયામાં આખરથી પંકાયેલા રહેવું. (૧) સત્યના ખીજથી સત્યનું મોટું જાડ થશે; અને તેના લાભકારી સારા ફળ મળશે, સત્યરૂપી જાડની નીચે માણસો આશરો લેશે. તેથી તેમના દુઃખો જતાં રહેશે અને બધાં સુખ મળશે. (૨) દુનિયાનાં બધાં કામ સત્યમાં (સત્યને આધારે) રહેલાં છે, માટે ખોટું કામ કરવાથી માણસ દુઃખમાં આવી પડશે સત્યરૂપી સુરખનું તેજ લણું ફેલાય છે, તેથી ઠપટ અને નકારી બુદ્ધિ સત્યની ખીજથી નાશ પામશે (જતી રહેશે) (૩) જેમ સુરજ કદી વાદળાથી ઢંકાઈ જાય છે, તોપણ તે પાછો ફરીથી ખુલ્લો થઈ પ્રકાશે છે તેમ કદાચ કોઈ કારણથી સત્ય ઢંકાઈ જશે. (જાહેરમાં આવશે નહિ) તોપણ આખરે

સત્યનોજ પ્રકાશ થશે. મતલબ કે સત્ય ઉઘાડું પડશે. (૪) સાચને કદાપિ નુકસાન નથી. (સાચું બોલવાથી નુકસાન થતું નથી) તેમ તેનો નાશ પણ નથી. માટે હંમેશાં સાચું બોલીનેજ દુનિયામાં જીત મેળવવી. સત્ય ધણું દુઃખ નકકી ટાળે છે, સત્યના જેવું જોર નકકી બીજું નથી. (૫) સાચામાં હંમેશાં ખર્ચ સુખ રહેલું છે. સત્યથી પરમેશ્વર ધણું ખુશ થશે. સત્ય વગર બીજો ધર્મ નથી, માટે સત્યથી જીતીને હંમેશાં સ્વર્ગમાં ખુશ રહો. (૬)

પાઠ ૧૭.	ચીજો પાછળ ખર્ચ ન કરવો અને તેનો ઉપ-યોગ પરીપકારમાં કરવો	રડાડોળ=ધણું રડવું કકળવું તે એકાએક=એકદમ
રિવાજ=ધારો; નિયમ વર્તમાનપત્ર=છાપું;	પાઠ ૧૮.	અચબો=નવાઇ દશા=સ્થિતિ; હાલત ધ્યાનમાં=સમજણમાં ઉપચાર=સારવાર; ઉપાચારવાર=ચાકરી; ખરલસ પ્રસંગ=વખત; ખનાવ પરિણામ=ફળ; છેવટ છિદ્રો=કાણું વાટે=રસ્તે હીલ=વાર મંદવાડ=રોગ; બિમારી અકસ્માત=અણધાર્યો એકાએક બનાવ વિદાય થયા=મથા
ચાલતા વખતની હકી-કતનો છાપેલો કાગળ ખાંકડો=પીઠવાળી પાટલી તંબુ=લુમડાનું ઉપાડાં લેવાય એવું ઘર સપાટ=ઉંચીનીચી નહિ તે ભરવાડ=ઘેટાં ચારનાર પાકાં=છો ઈંટના મીલનસાર=મળતાવડ પરીણાયાકરી=પરીણાગત બારી=બોમ્બ પૂજે છે=સેવા કરે છે સાર=જરૂર વગરની	મોહરમ=જે મહીનામાં તાબુત નીકળે છે તે મહીનો તાબુત=તાજીયા ફાંકડો=ફકડ વેશ=દેખાવ વરખ=ધાતુના છેક પાતળા પતરાં તારીફ=વખાલુ મરજીતોલ=મરી ગયો હોય એવો રિથતિ=હાલત; દશા	

૧૨] સુરત વિજ્ઞાનો “બૃગોળ શિક્ષક” ત્રણ આના.

પાઠ ૧૯.	પાઠ ૨૦.	સાર-હાથી વધારે
આપખાંડુ=આપખેન	દિલ્લી=જમના નદીના	સેવાની ઈચ્છા રાખવી
ઉપજ=પેદાશ	કાંઠાપર શહેર છે.	નહિ.
ધરખરચ=રોટલા ખરચ	પ્રખ્યાત=ખણીતા	પાઠ ૨૧.
દુકાળ=મોંઘવારી; અના-	પરાક્રમી=બહાદુર; શૂરા	તોફાની=મસ્તીખોર
જ પાણી મોંઘા મળે	શોખીન=કોઈપણ બાળ-	કાયર=હેરાન
એવો વખત	તમાં આનંદ લેનાર	ઓકી=દામ દધ નિશાની
પાક=ફાલ	આસરો=મદદ	કરી
કરકસર=ખપ જેટલું	મોં ઉતરી ગયા=ઝંખ-	ફાટયો=જળરો થયો
વાપરવું તે	વાપ ગયા	માતેલો=ખાધ પી જળરો
ચર=કડાવાળો દેગડો	ખગ્ગનચી=ખગ્ગનાનો	થએલો
સોનામહોર=સોનાના	ઉપરી; તીજેરીનો ઉપરી	જળરો=જેરાવર
સિકકા	ફટકા=સપાટા; નેતર કે	હાથ ચલાવવો=મારવું
ઉતરે=એછે આવે	ચાબુકના ઝપાટા	ઘટતો=લાયક
અધાટ=ધણીપણના હક	નિશ્ચય=ઠરાવ	પલક=જરાવાર
સાથે; તમામ હક સાથે	ભાગીદાર=ભાગીઓ	કચરી=ચગદી
ચુકાદા=ફેંસલા	ખુદવંદ=મોટો માલીક	યુક્તિ=તદખીર; કળા
નિર્ણય=ફેંસલો; ચુકાદો	(મોટા દરજ્જા વાળાને	નસકોરાં=નાકનાં બે કાણાં
પાક=પેદાશ	માટે બોલાય છે)	તોબાતોબા=કાયર કાયર
સાર—પ્રમાણિકપણે	શરત=કબુલાત	કુલાહ ગયો=મગર થયો
આજ્ઞવાથી ધધર ખુશી	હજુરમાં=રૂબરૂમાં	અહો=અરે
થાય છે માટે પ્રમાણ-	લાંચીઆ=લાંચ લેનારા	શબ્દ=બોલ; વચન
કપણે આલવું	માનીતો=વહાલો	અભિમાની=અહકારી

ગુજરાતની સાં જોળાની પ્રમોતરચાળા ત્રણ આના. [૧૩]

ઉતાર=કાઢું

સપડાયો=ફસાયો

હલકા મનનો=નીચ

નમ્ર=ગરીબ

માઠાં=ખરાબ

હલકો=તુચ્છ

સાર=કદી અહંકાર
કરવો નહિ. અહંકારી
માણુસો ધારે કે મારા
જેવો કોઈ નથી પણ શેરને
માથે સવાશેર હોયજ.

પાઠ ૨૨.

સ્થાપન=મંડાણુ; શરૂઆત

સવડ=સગવડ; સોઈ

ગોઠવણુ=ખ દોખરત

ખેપીઓ=કાસદ

લાભ=ફાયદો

સહજ=સહેલોઈથી

માનવાચક=માનનો અર્થ
ખતાવનાર

તીર્થરૂપ=તીર્થ જેવા

પવિત્ર; (એ શબ્દ વડી-

લના નામની પહેલાં

વપરાય છે.)

ચિરંજીવી=લાંબી મુદત

જીવનાર (આ શબ્દ

છોકરાના નામની પહે-

લાં વડીલ વાપરે છે)

રાજમાન=જેને રાજ

તરફથી માન મળતું

હોય તે

રાજેશ્રી=જેને રાજ તર-

ફથી પૈસા મળતા

હોય તે

સૌભાગ્યવતી=પરણેલી

સ્ત્રી કે જેનો ધણી

જીવતો હોય તે સ્ત્રી

મંગાસ્વરૂપ=એ શબ્દ

વિધવા સ્ત્રીના નામની

પહેલાં વપરાય છે.

નામઠામ=નામ ને ઠેકાણું

ક્રમવાર=એક પછી એક

સરનામું=નામ ને ઠેકાણું

ધ્યાનમાં=સ્મરણમાં

પત્તો=ઠેકાણું

પાઠ ૨૩.

સુલતાન=મુસલમાન

પાદશાહ

શિકાર=જનાવરોને તા-

કીને જોળી મારવી તે

અહેસાન=પાડ

માનું છું=ગણું છું

ખોરાક=ખાવાનું

હાજર કર=રજુ કર

ડોલચું=ડોલ જેવું નાનું

વાસણુ

ભાવથી=હોંસથી

શાંત=કંડો

વિનંતી=નમનતાઈથી

કહેવું તે

જગીર=ઘનામી જમીન;

સરકાર તરફથી મળેલું

ગામ કે જમીન

ઉમરાવ=અમીર

સાન=અડકલ; સમજ

સંબંધમાં=વિષે

અદેશો=શક; વહેમ

જાતે=પોતે

ઝવેરખાનાનો=કીમતી

રત્નોનો

ઉપરી=અધિકારી

ઘલાજ=ઉપાય

૧૪] ચોથા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” ચાર આના.

અંબેરવા=ખોડું સમ- જવવા	નાર=માદા	દરકાર=પરવા
સંતાપ=ધુપાઈ	મણુના=મણુતરી; કદર	માઈ કાપવા=રસ્તો
ભિખારી=ભીખ માગનાર	વલવલે=ટળવળે	ઝોછો કરવા; અંતર
સ્થિતિ=હાલત	પય=દૂધ	ઝોછું કરવા
બેઠયો=છાતી સાથે દાખ્યો	વફાદાર=વિશ્વાસુ	સફર=લાંબી મુસાફરી
પ્રધાન=વજીર	ધાન=અનાજ; ખાવાનું	મુજ=મારો
કૃપાખોર=અદેખા; ઝેરીલા	નીમક=અનાજ	જળકાળે=પાણી માટે
દેશનિકાલ=દેશપાર; દેશ	હલાલ કરું છું=અદલો	જીવ લીએ=મારી નાખે
બહાર કાઢી મૂકવું તે	વાળી આપું છું	કૂર=ઘાતકી; દયા વગરનો
સાર=માણસની ચઢતી	માન=આત્મરૂ	અંખાડી=હાથી પર
પડતી જીભ વડેજ થાય	સેવા=ચાકરી	માંડવાની બેઠક
છે. જો આપણે નમનતાપ	માનવી=માણસ	કરો=નો
વાપરીએ તો સામાનો	ભાર=બોળે; વજન	દીપે=શોભે; સારો દેખાય
ખ્યાર મેળવીએ, માટે	મણુઅંધી=ભારે; મણુના	શ્રેષ્ઠ=સૌથી સરસ; ઉત્તમ
કૃપા છોડી નમ્ર સ્વભાવ	માપથી	પશુ=ચોપગાં જાનવર
રાખવો કે જેથી ઉમરા-	બોળે=વજન; ભાર	સરદાર=ઉપરી
વોના જેવા હાલ થાય નહિ	ખીન=વગર; વિના	ન્યાય=ઈન્સાફ
ખાઠ ૨૪.	તન=શરીર	નિર્દોષી=વાંક વગરનો;
ખંચ=પાંચ કે વધારેનું	તનતોડીને=ધણું વૈતરું	નિરપરાધી
ટાળું	કરીને	તલ=જરા જેટલો; થોડો
વાદવિવાદ=તકરાર	હાર=પરાજય; હારવું તે	ત્રાસ=ખીક; ભય
તુર્ત=તરત	માલીક=ધણી	તોચ=તોતણ
દરખાર=કચેરી	રસ્તો કાપું=મુસાફરી કરું	તલપે છે=તાકે છે; ધારેછે
	પીક=વાંસો; ખરડો	માંસ=ગોસ

ચોથી ચોપડીના “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ચાર આના. [૧૫

કસાઇ=ચંડાળ	ગજ=હાથી	કોપે=ગુસ્સે થાય; રીસે
કર=હાથ	આશા=બરોસો; વિશ્વાસ	બરાય
કાર અનુ=કપાઇ બાઉ	અચડાય=અફળાય	કીરતાર=પરમેશ્વર; બ-
કુલ=ખધો; તમામ	આશા પર અચડાય=	નાવનાર
બોજ=બોજો	બરોસાપર રહે	સાર=પાળેલા જનાવરો
આપાર=વેપાર	ખલક=જગત; આલમ;	પાસે મળ ઉપરાંત
ધડી=ઘોડો વખત	દુનિયા	કામ કરાવવું નહિ,
કરાર=આરામ	દંડે=શિક્ષા કરે	અને પેટપુર ખાવાનું
ખર=ગધેડો	પીડતાં=દુઃખ દેતાં	આપવું.

સમજુતી—ચોપડાં જનવરોમાં એક વાધો પડ્યો તેથી તેઓએ પોતે સામસામી સવાલ જવાબ કરવા માટે તરત કચેરી ભરી (ભેગાં થયાં) અને ત્યાં નર અને માદા બેઠાં. ગાય-હું ગરીબડી ગાય મારા ગુણોની કદર કોણુ કરે છે। મતલબ કે કોઈ નહિ. મારાં વાહરડાં ગિચારાં દૂધ વગર ટળવળે છે અને દૂધ તો ખીજાં ખાય છે. તોપણુ જુલમનો પાર ક્યાં છે? (ટેક) (૧) કુતરો-હું વિશ્વાસુ વહાલું પ્રાણી ધણીનું અન્ન ખાઈને મનમાં ટેક રાખીને તેના ખાધેલા અનાજનો બદલો વાળી આપું છું, અને વળી રાત દિવસ સેવા પણુ કરું છું. (ટેક) (૨) ગધેડો—બેવકુફ (અકલ વગરના) માણસ મને હસે છે, પણુ સમજતા નથી કે ભાર કોણુ ઉપાડે છે? ભારે વજન લાદે (પીઠપર ભરે) તોપણુ વગર તકરારે હું ચાલું છું. પણુ કહો કે માણસો મારો ગુણુ ક્યાં જાણે છે? (ટેક) (૩) ઘોડો—હું ચરીરે દુઃખ વેઠીને ચાકરી કરું છું અને કદાપિ હાર (ખાવાનું) પણુ ન ખાઉં; ધણીને પીઠપર બેસાડીને મુસાફરી કરું છું તોપણુ કહો કે કોણુ મારી કાળજી રાખે છે? (ટેક) (૪) ઊંટ—મુસાફરીમાં રસ્તા કાપવાનો હું ધણી લાંબી મુસાફરી કરું છું,

૧૬] મુંબઈ ઇલાકાની ભૂમિજની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૫૧ આના.

તોપણ કોઈ ખાતકી મુસાફર પાણીને માટે મને મારી નાખે છે (રણમાં પાણી નહિ મળવાથી મુસાફર પોતાનો જીવ બચાવવાને જીતને મારે છે કેમકે તેની પીઠપરના ઢેકામાં પાણી ભરેલું હોય છે) છતાં પણ મરતાં મરતાં હું પરોપકાર કરું છું. (ટક) (૫) હાથી—રાગની અંબાડીનો આધાર મારાપર છે (મતલબ કે મારા વડે અંબાડી શોભે છે.) મારા પગલાંથી સ્વારી સારી દેખાય છે, અને વળી દરબાર પણ શોભે છે. વળી પશુઓમાં હું મોટો સરદાર છું (મતલબ કે પશુઓમાં હુંજ મોટો છું.) (ટક) (૬) બકરો—હું જરા પણ દુઃખ આપતો નથી, તોપણ માણસ મારું માંસ ખાવાને તલપી રહે છે, તેથી હું ચંડાળના હાથે કપાઈ મરું છું. કહો મને બીન ગુનેગારને ઈન્સાફ ક્યાં મળે છે? (મતલબ કે મળતો નથી) (ટક) (૭) બળદ—મારા જોરથી ખેડુત હળ-જમીન ખેડે છે, મારા પર આખી દુનિયાનો આધાર છે; હુંજ સ્વારી કે વેપારનો રોજનો ભાર ઉપાડું છું તોપણ મને જરા પણ આરામ મળતો નથી. (ટક) (૮)

ગધેડો, બકરો, બળદ, હાથી, ઘોડો ને ગાય એ બિચારાં પ્રાણી બીજાના ભરોસા પર અજાણ્ય છે. વિશ્વમાં નકારાં કામને માટે જો કે સરકાર સજ્જ કરે છે, તો પશુ, પક્ષીને દુઃખ દેતાં પરમેશ્વર ગુરસે થાય નહિ? મતલબ કે થાયજ.

પાઠ ૨૫.	ફાડયો=ભાંગ્યો	ગુનેગાર=અપરાધી;
ગુનો=કસુર	મા=નહી	કસુર કરનાર
કમ્બુલાત=કમ્બુલ કરવું તે	બોલ ગા=બોલ નહિ	નારાજ=નાખુશ
ધકકો=હડસેલો	કસુર=વાંક; ગુનો	બીક=ભો; ડર
કુટી ગયો=ભાંગી ગયો	અગ્નણે=અગ્નણતા	ઉદાસ=દીલગીર
ફાડાવ્યા=કકડા કરાવ્યા	માનવી=કમ્બુલ કરવી	સુખેથી=અડચણ વગર

હેડે=નીચે

રૂએ=રડે

દોષ=વાંક; યુનો; કસુર

સંતાડવા=ધુપાવવા

ભૂલ=ચૂક

સહન કરે=ખમું; પેઠું

સદગુણી=સારા ગુણવાળા

નીવડે=નીકળે; થાય

સાર-ગુનો કપુલ

કરવાથી પરમેશ્વર ખૂશ

થાય છે અને આપણા

મનને શીકર રહેતી નથી.

પાઠ ૨૬.

બાળાઓ=છોકરીઓ

હાંસે હાંસે=ઉમંગથી

સારે રાગે=મધુર સ્વરે;

મીઠે અવાજે

સીવણુ=સીવવાનું

રંગબેરંગી=તરેહ તરેહના

રંગના

ગળપટા=ગળે બાંધવાના

પટા

કેખાં=મોઢે ગણવાના

હિસાખ; મુખગણિત

ધાટ=આકાર

પ્રદર્શન=સંગ્રહસ્થાન;

નમુનેદાર ચીજો બતા-

વવા માટે એક ઠેકાણું

ભેગી કરી રાખવી તે

ગૂંથેલી=વળ દીધેલી

ચિત્રકામ=ચિત્રવાનું કામ

તલીન=મશગુલ; લીન;

એક ચિત્ર

ખુબી=ખલિદારી; ચમત્કાર

મહેતીજી=કન્યાશાળાની

વડી સ્ત્રી શિક્ષક

લાયક=યોગ્ય

ગુણી=ગુણવાન

શિક્ષકો=આસિસ્ટન્ટો

વર્તે=ચાલે

સલાહસંપ=એકવિચાર;

મળી સમજીને ચાલવું તે

શિક્ષણુ=શીખવવાનું કામ

સાર—છોડીઓને

બણાવવાથી તેમની

અકલ ખીલે છે. માટે

છોડીઓને બણાવવી.

પાઠ ૨૭.

સંધરો=સંગ્રહ

કુદરતનું=ધંધરી શક્તિનું

અવલોકન=ધારીને જોવું

તે; બારીક તપાસ

રાજધાની=રાજ્યજશહેર-

માં રહેના હોય તે શહેર;

રાજગાદીનું શહેર

ધંધારતો=ઉચ્ચ બાંધણી-

નાં ધરા

કિલ્લો=ગઢ

રચના=મનાવટ; ગોઠવણ

બાંધણી=બાંધકામ

ખાણો=અનાજ. ભરી

મૂકવા માટે જમીનમાં

જે ખાડા ખોદેલા તે

ગર=જુવાર

ખાનગી=પોતાની

સળી=સડી; જાત પડી

ભુકરો=રેતી; એક જાતનો

પોચો પથ્થર

ગંજી=ધાસનો ઢગલો

અગત્યની=જરૂરની

૧૮] પહેલા ધોરણનો મુખ્યગણિત શિક્ષક" ૧૫૫ આના.

આગગાડી=દેવતા અને	નાણું=પૈસા	સંઘાત=સાથ
પાણીના બળથી (વરા- ળથી) ચાલતી ગાડી	દ્રવ્ય=પૈસા	સાર=પૈસા બચાવ્યા
સાધન=વસ્તુઓ	હરકત=અડચણ	હોય તે ઘડપણના વખ-
પુષ્કળ=ધણ	સંગ્રહ=સંઘરો; એકઠું	તમાં ખપ લાગે છે, માટે
દાણા=અનાજ	કરવું તે	દરેક માણસે પૈસાનો
	અવારનવાર=ફરતા ફરતી	સંગ્રહ કરવો જોઈએ.

સમજૂતી-જુઓ કે જંતુની જાતમાં કીડી પચુ અનાજ એકઠું કરે છે, અને બધી સાથે મળીને હંમેશાં હળી મળીને દરમાં રહે છે.

પાઠ ૨૮.	દૂર કરવામાં. [એવું	માટીનું વાસણ
પરખ=મુસાફર લોકોને	મનોહર=મનને રાજી કરે	તરંગ=ખોટા વિચાર
મફત પાણી પીવાનું	શીતળ=ટાઢી; ઠંડી	ધુણાવી=હલાવી
ઠેકાણું	સાર—જે કાંઈ પેદા	ઠપકો=ચુનાના બદલામાં
વારાફરતી=એક પછી એક	કરવું તેમાંથી દસમે	કડવા શબ્દ કહેવા તે
કઠિઆરા=લાકડા ફાડનાર;	ભાગ ધર્માદાના કામમાં	ધર ભાંગ્યું=ધરખાર
લાકડા કાપીને વેચનાર	ખરચવો “ ધર્મે જય	વગરનો થઈ ગયો
વળેલો=વળગેલો	અને પાપે ક્ષય.”	નકામા=ફેકટ
ખરો તડકો=સખત તાપ	પાઠ ૨૯.	ગાળી નાખ્યા=ચુમાવ્યા
વિસામો=આરામ	વળગ્યો=લાગ્યો; બાઝ્યો	ઉઘમે=ધંધે; કામે
ધર્માદા=દાનમાં આપી	તર્ક=મનસુખો; વિચાર	માફક=પેટે
દીધેલું તે	શેખચલી=ખોટા વિચાર	ચેતવ્યો=સમજાવ્યો
દસમેભાગ=દસ ભાગ-	કરનાર; માણસનું નામ	સાર—આપણા ધંધા
માંનો એક ભાગ	પાર=છેડો; અંત	સંબંધીજ વિચારો કરવા,
આશીર્વાદ=આશિષ; દુવા	ઠરાવી=નકકી કરી	એકદમ પૈસાદાર થઈ
ટાળવામાં=મટાડવામાં;	ઘાડવો=ધી બરવાનું	જવાના વિચાર કરવા નહિ.

બીજી ચોપડીના “ડિક્શન શિક્ષક” ત્રણ આના. [૧૯

પાઠ ૩૦.

પતંગ=કનકવા
 છેક=તદન
 ફરીથી કરો=બીજીવાર
 કરો. મતલબ કે હરકોઈ
 સાથે કામ પુરું ન
 થાય ત્યાં સુધી ફરી
 ફરીને કરવું.
 ચઢાવવા=ઉઠાવવા
 સપાટો=ખેસ
 ગોથું ખાઈ=ઉધો થઈ
 કાયર થવું=કંટાળવું
 પ્રમાસ=પતન; મહેનત
 આસમાન=ગગન
 ટપકા=ડાઘા
 વીંટવા=લપેટવા
 સાર-શર કરેલું કામ
 પુરું ન કરીએ તો કરેલી
 મહેનત નકામી જાય,
 અને લોકમાં મજાક થાય;
 માટે હરકોઈ કામનો
 આરંભ કરતાં પહેલાં
 વિચાર કરવો, કે એ કરવું
 વાજબી છે કે નહિ; અને

વાજબી લાગે તોજ
 આરંભ કરવો; અને
 આરંભ કર્યો તો તે કામ
 પુરું કરવુંજ. વચ્ચેથી
 અધુરું મૂકી છોડી દેવું
 નહિ. જે માણસ આ
 પ્રમાણે કરતો નથી તે
 ખાયલો કહેવાય છે.

પાઠ ૩૧.

ડાલે=હાલે
 તરુવર=મોઢું ઝાડ
 ઝુલાવે=હિંચોળે; હલાવે
 પાન=પાંદડાં; પાંતરાં
 ગાન=ગાયન
 ધ્યાન ધરતાં=ઈશ્વરને પો-
 તાના મનમાં આણતાં
 કલોલ=મજા; આનંદ
 સાથ=સાથે [કહે
 પડદો ખોલે=મનની વાત
 ચૂસે છે=શોષે છે
 ફૂલરસ=ફૂલમાંનો રસ
 ધાટે=ઓવારે; કિનારે
 જળધાટે=નદી કે તળાવ
 કાંઠે

નીજ=પોતાના
 વાટે=રસ્તે [પોટે=સૂએ
 માળ=માળામાં
 જપતાં=ઠરીને બેસતાં
 મળરકે=સવારે; પરાઢીએ
 ધાય=દોડે
 વનફળ=વનમાંના ફળ
 મૂલે=હાલે [હના
 બલી ભાતના=સારી તરે-
 વિધવિધ=જુદી જુદી
 દીનાનાથ=ગરીબનો બેલી;
 પરમેશ્વર
 મધુરો=મીઠો
 ધરી=રાખી
 નિર્મળ=ચોકળું; મેલ
 વગરનું
 ઠરે=નિરાંતે બેસે
 બલી ભાતે=સારી રીતે
 હઠાવી=હરાવી; હંફાવી
 હઠાવી દીએ=હરાવે
 મેળવાય=પેદા કરાય
 રાજ અધિકાર=રાજસત્તા
 વશ=તાબે
 વિપત્તિ=દુઃખ; આફત

૨૦] ત્રીજા ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” શા. આના.

વેરાઈ જાય=જતું રહે	અપાર=ધણીજ	કંઈ પણ અધરું નથી.
કામધેતુ=ધંધેલું આપ-	પમાય છે=મેળવાય છે;	ઉદમ કરવાથી જે જોઈએ
નારી ગાય	પેદા કરાય છે	છે તે મળે છે; માટે
ચિંતવ્યા=ધાર્યા	સાર-ઉદોગી માણસને	ઉદમ કરવો.

સમજીતી—મોટા ઝાડની ડાળીઓ હાલે છે, પવન પાંદડાં હલાવે છે. શોભાયમાન પક્ષીઓ મધુર ગાયન ગાતાં ઊડે છે. (મતલબ કે કલોલ કરે છે) પક્ષીઓ મધુર ગાયન ગાતાં પરમેશ્વરનું ધ્યાન ધરતાં, જંગલમાં ચેનચાણ કરતાં અને હંમેશાં ખુશીમાં ફરતાં, ટોળામાં હળી મળીને રહેતાં (એક બીજાને) મનની વાતો રહે છે. સુખીઓ પક્ષી હંમેશાં ઝાડ અને મોટા ઝાડની ડાળી પર ઊલે છે. (૧) કોઈ જંગલના ફળ ખાય છે, કોઈ દાણા ખાતાં જાય, કોઈ ફૂલમાંનો રસ ચૂસે છે અને કોઈ લીલોતરી ખાય છે. કોઈ લીલોતરી ખાય અને પાણી ઓવારે દોડી જાય, અર્ધાં પક્ષીઓ સાથે નહાય અને પછી પોતાને રસને પાછાં ફરે, સાંજે માળામાં અચ્ચાંને સુખે ખેડેલાં જોઈ શકે છે. સવાર થતાં પહેલાં ઊઠીને દોડે છે અને કોઈ જંગલના ફળ ખાય છે. (૨) સારી રીતે જૂલતાં ફળ અને જીદી જીદી જાતનો મેવો પરમેશ્વરે આપ્યો છે, તે અર્ધાં પંખીઓ હેતથી ખાય છે. વળી પરમેશ્વરે ખેતરમાં પુરેપુરો પાક આપ્યો છે, તે મીઠો માલ મંડ્યા રહીને ખાય તોપણ ખૂટે નહિ એટલો છે. તે આઈને હંમેશાં સંતોષ રાખીને દરરોજ ચોકખું પાણી પીએ છે, અને પોતાને ઠંડાણે આવીને નિરાંતે બેસે છે. ફળો સારી રીતે હાલે છે. (૩)

ઉદમ વિષે.

મહેનતથી માણસ એકલો હોય તોપણ હજારો માણસોને પાછળ ખાડે છે. મતલબ કે પોતે આગળ આવે છે. મહેનતથી મરજી મુજબ.

આથા ઘોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” ચાર આના. [૨૧

પૈસા અને અનાજ મેળવી શકાય છે. મહેનતથી રાજની પદવી લેવી હોય તો કંઈ આધે નથી. મતલબ કે તે પણ મેળવાય છે. મહેનતથી દેવ અને રાક્ષસ તાબે કરી શકાય છે, મહેનતથી આપદાઓ તરત જતી રહે છે. મહેનતુ માણસો ધૂળમાંથી પણ સોનું શોધી કાઢે છે. અરે આળસ! મહેનતને ઇચ્છેલું ફળ આપનારી ગાય જાણુ. મહેનતથી ધાર્યા મુજબ ધણો લાભ મેળવાય છે. (૧) સાર-આળસ છોડી મહેનત કરવી.

પાઠ ૩૨.

સેવા=ચાકરી
બદલામાં=સાટામાં
ભોગવટો=વાપર
વંશપરંપરા=છોકરાંના
છોકરાં; પેઢીપર પેઢી
સાંતી=હળ
સાંતીની જમીન=ખેડવા
લાયક ભોંય
ઉંચા પ્રકારની=સારો
પાક ઉતરે એવી;
ફળદ્રુપ; રસાળ
પ્રકાર=વર્ગ; જાત
નાનપણથી=મયપણથી
ભાડ=વડાલ
ઉછરેલો=મોટા થએલો
ધ્યાન=ચિત્ત; મન

સાથી=મદદગાર; ખેતીને
માટે રાખેલો નોકર
મહેનતુ=ઉદ્યોગી
પુંજ=દોલત
ઇચ્છતા=ચાહતા
અર્થ=મતલબ; સાર
ડહેલી=મોટા દરવાજાવાળા
ધરનું ભોંયતળી ઉ
ભરોસો=વિશ્વાસ
મહેનત=મજુરી
મેત્ર=મેહ; વરસાદ
નજર=તપાસ; દેખરેખ
ખાતરી=ભરોસો; પતીજ
સાર-આપણા કામનો
ભરોસો નોકરપર રાખવો
નહિ, પણ નોકરો કામ
કરે છે કે નહિ તેની
તપાસ રાખવી.

પાઠ ૩૩.

ખેતપણી=સહીઅર; સખી
પિડાય=દુઃખી થાય
ગંદું=ગોળું
પગ મૂકવાનું=આવવાનું
મન=ઇચ્છા; મરજી
મંદવાડ=રોગ; મિમારી
ગંદકી=ગંદવાડ
મૂળ=ખી; ખીઆં
નિરોગી=રોગ વગરના
જંતુ=જીવડાં
પાકે છે=પેદા થાય છે
ખુણે ખોચરેથી=ખુણા-
માંથી
વાળી નાખીએ=સાફ
કરીએ
શ્વાસવડે=દમ લેવાથી
ખુણાં=ઉંધાડાં

સુધરતી=સ્વચ્છ થતી

નાશ પામે=જતા રહે

મિનાશ=ભેજ

ઢાળી=રેડી

મેલું=ગંદું

ટાઢીઓ તાવ=મહેરીઆ

તાવ; નહારી હવાને લીધે

જે તાવ આવે છે તે.

શીણો તાવ=હાડનો તાવ.

(એ તાવથી શક્તિ ધ-

ણીજ ઓછી થાય છે)

લકવો=એક જાતનો

રોગ; એથી શરીરનો

કોઈ ભાગ જુઠો પડી

જાય છે.

જાજર=સંડાસ

મોરી=નીક; ગટર

ઝાડીઝુડી=ઝાડીઝપટી

દુર્ગંધ=ખરાબ વાસ

તદન=ખીલકુલ

ખુદ્ધી રીતે=સમજ પડે

એવી રીતે

સાર=ધર, વાડા વગેરે

દરેક યીજ ચોક્ખીરાખવી.

પાઠ ૩૪.

ઉચા=સારા

પ્રાણુ=જીવ

વૃદ્ધ=ધરડો; અયુપાન

પાટવીપુત્ર=મોટો છોકરો

નિશ્ચય=ઠરાવ

સમાચાર=ખબર

અદેખાધ=ઝેર; ધર્ષા

ઉથાપશે=ફેરવશે

સંદેહ=શક; વહેમ

વરદાન=માગેલું આપવું તે

લેણાં=માગતાં

વનવાસ=જંગલમાં

રહેવું તે

હઠ=જીદ; જઝક

અણુસમજી=વગર વિ.

ચારના; મૂર્ખ

શોક=દીલગીર

દેહમૂકયો=મરણ પામ્યો

ધિકાર=તિરસ્કાર

ઠરાવ=નિશ્ચય

સાર=“સોખત તેવી

અસર” હંમેશાં સારાની

સોખત કરવી. કામ કરતાં

પહેલાં શું ફળ આવશે

એ બાબતનો વિચાર

કરવો કે જેથી પાછ-

ળથી પરતાવું પડે નહિ

પાઠ ૩૫.

ટોળું=જથો

હાથ=એ જે ત જેટલી

લંબાઈ

ધરી=પકડી; ઝાલી

સરણાધ=પીપી

નટ=ત્રી વગેરેનો વેષ ભઈ

ધણા ખેલ કરનાર

અંગ કસરત=શરીરની

કેળવણી

ગુલાંટ=ગોલાંટ

ચક્રર ચક્રર=ગોળ ગોળ

ચમકે છે=ઝળકે છે

ઝખકારા=ચમકારા

શાખાશ=ધન્ય

દરકાર=પરવા

જીવની દરકાર રાખતાં

નથી=મોતની ખીક

રાખતા નથી.

સ્થિર=હાલ્યા વગર

સફાઈ=ચાલાકી; ખુબી	તપતી=ગરમ થતી	ધરે છે=કરે છે
ખેલ=રમત	સુગંધ=સારી વાસ	વનેવન=જંગલે જંગલ
ચમત્કારવાળા=તવાઈ	મોર=આંખા, આમલીનાં	આત્ર=કેરી
પમાડે એવા	ફૂલ	આત્રતરુ=આંખો
નજરઅંધી=મદુથી જો-	વસંત=વસંત ઋતુ;	વાસ કરું છું=રહું છું
નારની આંખ ભૂલા-	અસાડ ને શ્રાવણ;	ચિત્ત હરું છું=મન ખેચું છું
વવામાં નાખવી તે	ગુલાબ ને આગટ	શ્યામ=કાળા
ખુબીદાર=વખણવા	ભમતી=રખડતી	પરખાઈ=ઓળખાઈ;
લાયક; ચમત્કારી	ફળી=પાકી	જણાઈ આવું
કસરત=શરીર કસવું તે	લલચાય=લોભાય	કામળ=નાગુક
ગુજરાન=ગુજરો; પોષણ	જનો=માણુસો	કંઠ=સાદ; સૂર
સાર=અંગકસગતથી	લહી=જોઈ	સંગીત=ગાયન
શરીર કસાય છે માટે	ભલી લીલી=લીલીછમ	સૂર=અવાજ
નાનપણથી કસરત કર-	અતિ=ધણે	ગળવું=ગળવી મૂકું
વાની ટેવ રાખવી.	આખ=આડપર પાકેલી કેરી	રૂપેરી=રૂપાના જેવો સફેદ
પાઠ ઉદ.	રસદાર=રસવાળા	દીપે=શોભે
શ્રીભઠ્ઠતુ=વૈશાખ અને	સુકેસરી=સારા કેસરીઆ	મધુર=સારો
જેઠ મહીનો; ઉતાળો	રંગની	કળી=ખીલ્યા વગરનું ફૂલ
મહિમાય=મોટાઈ	ચિત્ત=મન	ફૂલેલ=ખીલેલી
નીરખી=જોઈ	હરતી=ખેંચતી	વેલમાં=વેલામાં
શીતળ=ઠંડી	દીલમાં હરતી=યાદ રહેતી	અંગમાં=શરીરમાં
કોમિલા=કોયલ	પ્રવેશ કરીને=આવીને	અનેક=ધણી
ટફુકા=કોયલના બોલ	ઉકળાટ=ધામ	પાંખડી=પાંદડી
ધરતી=જમીન		પ્રસારી=ફેલાવી

૨૪] પહેલી ચોપડીના ડિક્ટેશન શિક્ષક અઢી આના.

ઝારીરપ=ઝારીના જેવો	શરઆત	બટમોગરો=એક જાતનો
પ્રકુલ=ખીસેલો	કોકિલ=મધુર	સુગંધીદાર મોટો મોગરો
ગ્રીષ્મનો બાળ=ગ્રીષ્મની	ભારી=ધણો	રસીલી=મજા આપનારી

સમજીતી—પરમેશ્વરની મોટાઈ અને ગ્રીષ્મઋતુમાં જોઈ. ઝાડની ઠંડી છાયામાં ફૂલ ફળને ખુશીથી હાલતાં જોયાં. (૧) કોયલ મીઠા સ્વરથી બોલતી હતી, તેથી આ આંખાનું ઝાડ સારું દેખાય છે. જમીન ગરમ થતી જાય છે અને મોગરામાં સારી વાસ બરે છે. (૨) આંખો—જંગલમાં અને ઝાડોમાં રમતી અને ખુશ થતી વસંત ઋતુ મને (આંખાને) મોર આપીને રખડતી રખડતી ગઇ. પછી ગરમીની ઋતુ થઇ એટલે આંખા પર બહુ સારી કેરી આવી, તેને સારી લીલીછમ જોઈને માણસો તે લેવાને લોભાય છે. (૧) એ ઋતુમાં ધણો તાપ પડે તેથી શાખ થઇને પડે, રસવાળી થઇ સારો કેસરીઓ રંગ થાય છે. તે રસથી દુનિયાનું મન (માણસનું મન) ખેંચતી, તેથી કેરીની મજા મનમાં રહેતી. (૨) કોયલ—જુઓ આ ગરમીની ઋતુ ધામ કરે છે, તેથી પક્ષી ઊડીને જંગલે જંગલ ફરે છે. હું (કોયલ) ટહુકાથી માણસનું મન મારા તરફ ખેંચું છું. મારું રહેઠાણ આંખાના ઝાડપર છે. (૧) હું મારા કાળા રંગના શરીરથી ઓળખાઈ છું અને મારા મધુર સાદ વડે વખણાઈ છું. હું ગાયનના સ્વર સમજાવું છું, અને મનને મોહ પમાડે એવો બાગ ધણો ગમવી મૂકું છું. (૨) મોગરો—જુઓ આ બાગ સફેદ મોગરાના ફૂલથી રૂપેરી હોય એવો શોભે છે, વેલાઓમાં ખીસેલી કળીઓ છે, તેથી શરીરમાં સારી વાસ બરાય છે. હું ધણી પાંખડીઓ ફેલાવી ઝારીના જેવો બન્યો છું. બધા લોકોએ મને ગ્રીષ્મનો ખીસેલો બાળક ગણ્યો છે.

આંખો—કેરી રસદાર હોય તેજ સારી. કોયલ—હું ઝીણા સ્વરને લીધે ધણી વખણાઈ છું. મોગરો—બટ મોગરાની મીઠી સુગંધ છે.

અધાં કહે છે અમે સારી અને શોભિતી ગ્રીષ્મ ત્રણ જાણી.

પાઠ ૩૭.

નવાધ=અચંબો

ઉપજાવે=પેદા કરે

મડમ=ગોરા લોકની સ્ત્રી

પાદરી=ખ્રિસ્તી ધર્મનો

ઉપદેશ કરનાર

બોધ=ઉપદેશ

દેવળ=દહેર

કુશળ=હોશિયાર

શર કયું=કરવા માંડયું

ઠાટખુણો=આધકામમાં

ઉપયોગી લાકડાનું કે

લોઢાનું ઓળર

ઠાટખુણો

વખત ન લગાડ=ઢીલ

નહિ કર

ઓળરે=હથિયારો

બીલ=જંગલમાં રહેનારી

અનાય જાત

પોકારવા=ખૂંભો પાડવા

સાર-અમણુ માણસ

ભણેલાને જાદુગર જેવો

સમજે છે તેથી હંમેશાં

તેને તાબે રહે છે; માટે

દરેક માણસે વિદ્યા

મેળવવાને પ્રયત્ન કરવો.

પાઠ ૩૮.

ભાટ=કવિતા બનાવી

ખરા ખોટા વખાણ

કરનારી એક જાત

બહાદુરી=પરાક્રમ

પારડી=સુરત જિલ્લાની

દક્ષિણમાં કસ્બો છે.

વલસાડ=પારડીની ઉત્તર-

માં કસ્બો છે

ઓળંગી=વટાવી

વહેણુ=પાણીનું વહેવું તે;

પ્રવાહ

ખંડેર=ભાંગેલી ધમારત

હજી=હાલ સુધી

ટાય=ઉપલો ભાગ; મથાળું

સપાટ=ઉચ્ચ નીચી નહિતે

શિખર=ટોચ

મુશ્કેલ=અધર્

ચઢાવ સીધો હતો=ચઢ-

વાનું સીધું હતું

કુંડ=છોથી બાંધેલો ઝરો

પુરજ=કિલ્લાનો ઉચ્ચો

ગોળ ચણેલો ભાગ

પ્રવાહ=રેલો; વહેણ

તળેટી=પર્વતના મૂળ

આગળની જગા

ખીણુ=એ પહાડ વચ્ચેની

નિચાણુ જગા

હાર=ઓળ

પગથી=પગે ચાલતાં

પડેલો રસ્તો

રમણીય=મનોહર; સુંદર

સપાટાબંધ=જલદી

નકશો=ગામ, દેશ, કે

શહેરનો ચિત્રેલો નમુનો

આકૃતિ=ધાટ; આકાર

નમુનો=નકલ

૨૬] ત્રીજી ચોપડીના “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ત્રણ આના.

સાર-અવલોકન કરવું અને પછી તેવો ઘાટ બનાવવો કે જેથી જોએલું બરાબર ધ્યાનમાં રહે.

સવાલ-પ્રહસાદ શું ધધો કરતો હતો ? વલસાડથી પારડી કય દિશામાં છે ? વલસાડથી પારડી જતાં રસ્તે કય નદી આવે ? પારનેરાના હુંગરના કિબર પર ચઢીને તેમણે શું જોયું ? પારડી આવી તેઓએ શું કર્યું ?

પાઠ ૩૯	દેવકી ઉનાઈ=સુરત	પડ=પોપડો
બોડા=ઝાડપાન વગરના	જિલ્લામાં વાંસદાની	ઉપસી=ટૂલી; ઉંચી થઈ
બેખડો=પત્થર કે માટીના	પાસે ઉના પાણીનો કુંડ	ઉપસેલો=ઉંચો આવેલો
મોટાં ઢેફાં	છે તે ગામ	ઉપયોગી=જરૂરનું
દેવસ્થાન=દહેરું; દેવળ	પીગળેલો=ગરમીથી	સાર—આ પાઠથી
સારી=ફળદ્રુપ; રસાળ	પ્રવાહી રૂપ થયેલો	કુદરતનું જ્ઞાન થાય છે

સવાલ-ગુજરાતમાં મોટા પર્વત કયો છે ? આબુથી બીજા નાના પહાડ કયા કયા છે ? ટેકરા, હુંગરી, હુંગર, પર્વત, તળેટી અને ખીણ એટલે શું તે સમજાવો. નવી જમીન શી રીતે બને છે ? કયા પર્વત પર બંગલા, કિલ્લા, દહેરાં બાંધી શકાય ? ઉનાઈ, તુળસીરયામ એ કુંડમાં ઉના પાણી શાથી હશે ? પર્વતો ને મેદાનો કેમ થયાં તે સમજાવો. મેદાન અને હુંગરોનો ઉપયોગ કહો.

પાઠ ૪૦.	પચી જાય છે=નીચે	મુખ=નદી દરીઆને મળે
ફરફર=આરીક ટીપાં; પુંદ	ઉતરી જાય છે; સમાઈ	છે તે જગા
મેળાપ=મુલાકાત	જાય છે	ચમકારા=જમકારા
વહોળો=નાની નદી	ખડક=પાણીમાંના ટેકરા	સરિતા=નદી
ધોધ=ઉંચેથી જોસબંધ	ધસડી=તાણી	તરુ=ઝાડ; વૃક્ષ
નીચે પડતું નથી	એટ=ચારે બાજુ પાણી ને	નીરે=જળથી
શકિત=મળ	વચમાં જમીન હોય તે	તીરે=કાંઠે

ચોથી ચાપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ચાર આના. [૨૭]

ચિત્રવિચિત્ર=ખતખતનાં;	કિનારે=કાંઠે	નિશ્ચય=નક્કી
તરેહ તરેહનાં	ચરતાં=ધાસ ખાતાં	પિછાણીએ=સમજાએ

સમજાતી—સ્વચ્છ પાણીની બરેલી સારી નદી, તેને કાંઠે જોઈતાં નાનાં મોટાં ઝાડો, નદીમાં જુદા જુદા રંગના ગમ્મત કરતાં માછલાં અને લીલુંછમ ધાસ કિનારા પર ચરતાં પશુઓ જીવો. બધા શહેરનો દેખાવ નક્કી નદીથીજ સમજવો. નદીથી નહાવાનું, ધોવાનું, અને પાણી પીવાનું મોટું સુખ સમજવું.

સવાલ—વરસાદનાં પાણીનાં ટીપાં શું શું કામ કરે છે ? નદીનો ઉપયોગ કહો. નદીના મુખ આગળની અને મૂળ આગળની જગામાં શો ફેર છે ? સરોવર શી રીતે બનતા હશે ? સરોવરમાં કેવાં પાણી હોય છે ? કયા સરોવરનું પાણી ખાઈ હોય છે ? શુદ્ધરાતમાં મીઠા પાણીનું સરોવર કયું છે અને ખારા પાણીનું કયું છે ? તળાવનું પાણી કેવું હોય છે ?

પાઠ ૪૨.	ખાર=ખારો	ઉતરી જવું તે ઝોટ
ખલાસી=વહાણું હંકારવાનો ધંધો કરનાર	બરતીઓટ=નદી, ખાડી	મોળાં=છોળો
બહોળો=ધણો મોટો	કે દરીઆમાં પાણીનું ચઢવું તે બરતી, ને	કાડીઓ શંખલા } =દરિઆમાં છીપો } =પ્રાણીઓને રહેવાનાં ધર

સવાલ—સમુદ્રનું પાણી ખાઈ શા માટે હોય છે ? સમુદ્ર કેટલો ઉંડો હોય છે ? નદીનું પાણી શા માટે મીઠું હોય છે ? સમુદ્રમાં મોળાં શાથી થાય છે ? સમુદ્રનું પાણી રાતું, ભુરું, પીળું દેખાવાનું કારણ શું ? દરીઆમાં રેતી કયાંથી આવતી હશે ? દરીઆમાં શું શું પડે છે ?

પાઠ ૪૨.	ખાવાની જગા છે.	ટંડેલ=વહાણું ચલાવનારો
હજીરો=તાપી નદીના	મછવો=નાની હોડી	મુખ્ય ખલાસી; સારંગ
મુખ આગળ હવા	ભૂગોળ=પૃથ્વીનો ગોળો	માહિતી=ખબર

૨૮] પાંચમી ઓપડીના “ડિક્શન શિક્ષક ચાર આના.

ભૂગોળ વિદ્યા=પૃથ્વીના	અખાત=સમુદ્રનો ફાંટો	બાજે=હરે
ગોળા વિષેની વિદ્યા	લાંબો વધી જમીનમાં	દ્વીપકલ્પ=જેની ત્રણ
પુરતી=જેઠઝે તેટલી	ગઝેલો હોય તે	બાળુ પાણી ને એક
મગીઆ=મગ જેટલી	ઉપસાગર=પહોળા મોનો	બાળુ જમીન હોય તે
નિશાન=એધાણી	અખાત	ક્રિયા=કામ
જૂશિર=જમીનની અણી	કાંપ=પાણીમાં ધસડાઈ	સામુદ્રધુની=એ મોટા પા-
લાંબી યદને દરીઆમાં	આવેલો કાદવ કચરો;	ણીના ભાગને સાંધનારો
ગઝેલી હોય તે	ચણુ	પાણીનો નાનો ભાગ

સવાસ—હજારે કયાં છે ને શાને માટે પ્રખ્યાત છે? દરીઆ વિષે થોડીક વાતો કહો. જૂશિર, અખાત અને ઉપસાગર એટલે શું તે સમજવો. એટ શી રીતે બનતા હશે? દ્વીપકલ્પ એટલે શું? કઈ ક્રિયા સમુદ્ર પિનારે હંમેશાં થયા કરે છે? સામુદ્રધુની એટલે શું તે સમજવો.

પાઠ ૪૩.

કારીગર=સુથાર, લુહાર	ટકાઉ=મજબુત	પર કાંતેલું સુરત વિટા-
વગેરે કારીગરી કરનાર	ધમણુ=વા ડુંકવાનો સંચો	ળવામાં આવે છે તે
દેશાધ=જાગીરદાર;	તણુખા=સળગતી ચણુ-	તાંતણુ=તાર
વતનવાળો	ગારી	તાણુવાણુ=વણુવાની
વસવાયાં=સુથાર, લુહાર	ચોપાસ=ચારે બાળુ	સાળપર જે ઉભા દોરા
વગેરે ગામની વસ્તીનું	વાટ=લોઢાનો ગોળ પાટો	રાખવામાં આવે છે
કામ કરનારા લોકો	સજ્જડ=સખત	તે તાણુ અને આડા
આરા=પૈડાની વચમાંના	ચાકડો=પૈડા જેવું કુંભા-	દોરા રાખવામાં આવે
ફરતાં લાકડાના કકડા	રનું ઓળર	છે તે વાણુ
વાંસલો=સુથારનું લાકડા	લોંઠા=લચકા	ખાદી=દોટી
ધડવાનું ઓળર	કોસ=ગાઉ	બોળી કે=ગોઠડાનું પડ
	ફાળકો=કામડીના જે ધાટ	જળજમ=પાથરવાનું રંગીત
		ખિછાનું

બીજા ધોરણ માટે અંગ્રજી શિક્ષણનાં મનોચિત્ર પાંચ આના. [૨૯]

સવાલ—ગામ અને હળમાં શાનું લાકડું વાપરે છે અને તે લાકડું વાપરવાનું કારણ શું? લુહારને ત્યાં શું જોયું? કુંભારને ત્યાં તેઓએ શું જોયું? ઢેઝવાડામાં ઢેઝ શું કરતા હતા? શબ્દનું શું અને છે? ગામડામાં વસવાયાં લોકો કયા કયા ધંધા કરે છે?

પાઠ ૪૪.	એક હાથની લાકડી	કોતરકામ=પથર કે લાકડામાં કોરેલું ચિત્રકામ
ગામ=જેમાં થોડાં ફળીઆં	તાલુકો=પરગણું	ટપાક ઓફિસ=પોસ્ટ ઓફિસ
ને થોડાં ધર હોય તે	વળવાનો=ફરવાનો	બજાર=હાટ
શહેર=જેમાં છોખંધ ને	દહાડો વળવાનો=ફાયદો થવાનો	કારીગરી=કીસબ; બનાવટ; હુન્નર
હારખંધ ધરો ને સારાં	રોજે=કપર ઉપર આંધેલું મકાન	વરાળયંત્ર=વરાળના જો-રથી ચાલતો સંચો
સારાં બજાર હોય તે	મસીદ=નિમાજ પડવાનું ઠેકાણું	
છુટ્ટી=રજા		
ગિલ્લીદંડ=મોઢદંડો		
દંડો=ગિલ્લી ઉડાડવાની		

સવાલ—ગામ અને શહેરનો તફાવત સમજાવો. અમદાવાદ કયાં છે, શું છે, અને શાને માટે પ્રખ્યાત છે? અમદાવાદમાં જેવા લાયક શું શું છે?

પાઠ ૪૫.	ફેરણીકારકુન=તાલુકાના	બાંધકામ ખાતાનો
મુખી=પટેલ	ગામની સીમમાં ફરનાર	અમલદાર
કચેરી=ઓફિસ	કારકુન	ફોજદાર=તાલુકાની પોલીસનો ઉપરી
તગાવી=સરકારે ખેડુતને	હવાડો=કુવા નજીક ઢો-રને પાણી પીવાને માટે	મુન્દમો=કેસ
ધીરેલાં નાણાં	બાંધેલી કુંડી	સાક્ષી=જુમાની
મહેસુલ=જમીન ખેડવા	દુરસ્ત કરાવવું=ભાંગેલું	અવકારકુન=મામલત-દારના હાથ નીચેનો
બદલ સરકારને ભરવાના	સમરાવવું	પહેલો કાન્ડુન; થડ
રૂપીઆ; જમીનવેરો	ઝોવરસીઅર=તાલુકાના	ક્લાસ માજીસ્ટ્રેટ
હદ=સીમા; મર્યાદા		

૩૦] મુરત શહેરનો ભૂગોળ શિક્ષક ત્રણ વ્યાના.

જમાદાર=એ ત્રણ ગેટનો ઉપરી	તિજેરર=તિજેરીનો ઉપરી	પગારનો સિપાઇ
ખૂટતા=જોડતા	રસીદ=પહોંચ; પાવતી કોથળી=થેલી	નોંધવાનું=લખી લેવાનું
રજુ=હાજર	કારકુન=લખવાનું કામ કરનાર	હવાખાનું=ઠરિપતાલ
સખ્તી=જોરજુલમ	ખત=દસ્તાવેજ; લેખ	છરી=શીતળા કાઢવાનું ઓગર
પગાર=દરમાથો	હવાલદાર=પોલીસ પટેલ	શીતળા=સૈયડ; બળીઆ
નાયક=સિપાઇની ટોળીનો ઉપરી	ના હાથ નીચેનો હલકા	કોચતો=કાણું પાડતો
		ચેપ=પરં; રસી

સવાલ—કુબેરદાસ કયાં જતા હતા ? તેમની સાથે કોણ ગયું ? મુખીએ કોને સલામ કરી ? મામલતદારે શી શી વાત પૂછી ? કુબેરદાસે શું જવાબ આપ્યો ? ફાજદાર, ઓવરસીઅર અને તિજેરરનાં કામ કહો. વેચાણ, ગીરો ખત કયું ખાતું નોંધે છે ? કુબેરદાસ હવાખાનામાં શું કરવા ગયા હતા ? અને ત્યાં કોની સાથે વાતચીત થઇ ?

પાઠ ૪૬.	ક્લેક્ટર=જિલ્લાનો મુખ્ય	તાનો વડો અધિકારી
તાલુકો=ધણાં ગામ મળીને થએલો ભાગ.	ઉપરી; જિલ્લાનો સુબો	ઇન્સ્પેક્ટર=તપાસણી
જિલ્લો=ધણા તાલુકા મળી થએલો ક્લેક્ટરના તાબાનો મુલક	મુલતવી રાખવું=થોડા મુલતવી સુધી નહિ વસુલ કરવું તે	કરનાર અમલદાર
વિભાગ=ભાગના ભાગ	અમલદાર=અધિકારી	વહીવટ=કારભાર
કમિશનર=વિભાગનો ઉપરી અધિકારી	સુખાકારી=આરોગ્યતા દેખરેખ=તપાસ	મામલતદાર=તાલુકાની જમાખંધી વસુલ કરનાર અમલદાર
	ઇન્જનેર=આંધકામ ખા-	લેણદેણ=લેવું દેવું
		મુન્સફ=સબજજ

સવાલ—તાલુકો, જિલ્લો અને પ્રાંતની વ્યાખ્યા બોલો. એ દરેકના ઉપરીને શું કહે છે ? જમીનની વસુલાત માફ કરાવવી અથવા મુલતવી

હિંદુસ્તાનની સાં ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪ આના. [૩૧]

રખાવતી એ કાણ કરી શકે ? પ્રાંતના મુખ્ય ખાતાનાં નામ દો અને એ ખાતાના મુખ્ય અમલદારને શું કહે છે તે કહો. તાલુકાના લેણદેણ સંબંધી દાવા કાણ ચુકવે છે ? તાલુકામાં પોલીસ ખાતાનો મુખ્ય અમલદાર કાણ ? જિલ્લાના દવાખાનાના ઉપરી દાકતરને શું કહે છે ?

પાઠ ૪૭.	પરવાનગી=છુટ; રજા	નિશાળ
ખીના=ખાખત; હકીકત	આશા=ઉમેદ	પરીક્ષા=તપાસ
રેલ=પૂર	બલામણુ=સિક્કારસ	શોષવા=તજવીજ કરવા
તીડ=અનાજ ખાધ જ-	છુટ=રજા; પરવાનગી	નાલાયક=નહિ ચાલે એવો
નાર એક જાતનું પક્ષી	મુકરદમો=કોરટમાં ચાલતું	નિરાશ=નાઉમેદ
પાક=મોલ	અમુક કામ; કજીઓ	ખૂન=મારી નાખવું તે
ખંદુક=પિસ્તોલ જેવું	ડેપુટી=મદદનીશ	જીયાની=સોમન પર જે
હથિયાર	ક-યાશાળા=છોકરીઓની	હકીકત કહે તે; સાહેદી

સવાલ-કસેકટરને મુખીએ શી ખાખતની અરજ આપી ? પોલીસના ઉપરી સાહેબને શું કહે છે ? જિલ્લા જડજને શું શું કામ હોય છે ?

પાઠ ૪૮.	અરફ=ટાઢથી ઠરી ગએલું	પડતો પ્રકાશ
નાળું=પાણી જવાનું	પાણી	ટીપાં=ફારાં
ગરનાળું	ઠરી=જમી; અંધાઈ	ઝાકળ=ઠંડીના જોરથી
મૂળ=નદી જે ઠેકાણેથી	થીજીને=ઠરીને	હવામાંની વરાળનું
નીકળે છે તે જગા	ઘટ=જડો	પાણી થવું તે
ડહોળું=કાદવવાળું	કરચો=ઝીણા કટકા	અટકીએ=થોભીએ
ચિકાર=એક કાઠિ ભરપુર	હિમ=હાર	પાઠ ૪૯.
અરણ્ય=જમીનમાંથી પુટ-	બાફ=વરાળ	દેવતા=અગ્નિ
તી પાણીની શેરો	કિરણ=સીધી લીટીમાં	કુંકણી=ભુંગળી

૩૨] મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા દ્વા આના

વા નાખીએ=વીજીએ
ગતિ=હાલચાલ
મીલુમત્તી=મીલુ સાયની
વાટ

અંગારા=સળગતા કોયલા
તાજી=ચોકખી
ઠરી જાય=હોલવાઈ જાય
ગુંગળાઈ=૩'ધાઈ
જોત=જળતું; બડકો
દવ=જંગલમાં લાગેલી
આગ

પાઠ ૫૦.

મિઠાઈ=ગળ્યા પદાર્થ
કંટાળતો=કાયર થતો
પુખ્ત=ધણું
મીઠું=લુણ; નીમક
મોળી=રીકડા
ખેસ્વાદ=સ્વાદ વગરનું
સ્વચ્છ=ચોકખું
ખારીઆ=મીઠામાં આથી
સુકવેલાં ચીમડાં, કાલી-
ગડાં વગેરે
જીવ=જીવાત
તાજાં=તરતનાં

અગર=મીઠું પાકે તે જગા
જીઆળ=પાણીનું ચઢવું
તે; બરતી
કણી=રજકણ
સાંભરી=એકઠી કરી;
ઉસરડી
ઢગલા=ઢગ
તરી આવે=ઉપર આવે
સિંધવ=મીઠાની એક જાત
જથાજથ=ધણુંજ
દેશાવર=પરદેશ

સાર=માણસને પહેલે
નંખરે હવાની; ખીજો
નંખરે પાણીની; ત્રોજો
નંખરે ખોરાકની; અને
ચોથે નંખરે મીઠાની
જરૂર છે. મીઠું સ્વાદમાં
ખાઈ છે, છતાં મીઠું
કહેવાનું કારણ એ કે
તે ખોરાકને સ્વાદવળો
બનાવે છે.

પાઠ ૫૧.

ગંધક=પીળા રંગની ઝટ
ભાંગી જાય એવી વસ્તુ

મતલબ=ઇચ્છા
ખાસ=ખસુસ; જરૂર
ખરડ=ઝટ ભાંગે એવી
ચુરેચુરા=ભુકેભુકા
મૂખરંગ=અસલ રંગ
આંચ=ઝાળ
ધરી=પકડી
બડકો=ખળતું
વિરમય=નવાઈ; અચંખો
ગજરો=ફૂલનો માથામાં
ધાલવાનો તોરો
ઝાળ=આંચ
ઉડાવવા=અદલવા
સાર=ગંધકમાં રંગ
ઉડાવવાનો ગુણ છે.

પાઠ ૫૨.

શોખ=મરજી; ઇચ્છા
અફળી=પટકી; પછાડી
ખરખચડી=ખાડા
ખાખોચીઆવાળી
ફટકડી=એક જાતની
ખાટા તુરા સ્વાદની વસ્તુ
ખાળુ=પાસા
પાસા=કોરણો

પહેલદાર=પહેલવાળી
હાર=કંઠો
કીમતી=મૂલ્યી કિંમતનો
અકીકર=રંગીત ચળકતા
પત્થરની એક જાત
ઝવેરાત=હીરા, માણેક
વગેરે રત્ન
ઝુમ્મર=કાચનું કે ધાતુનું
ઝાડ

પાઠ ૫૩.

કેદાળી=જમીન ખોદ-
વાનું ઝોળર
સમી=દુરસ્ત
ભટ્ટો=ધાતુ પીગાળવાનો
મોટો ચુસો
પાનું=ફળ
ઐરણુ=લુહાર, સોની
વગેરે જેનાપર મૂકી
ટીપે છે તે ઝોળર
ટીપીને=ધડીને
સીધું=પાસરું
નળીઓ=ભુંગળીઓ
રવેશ=માળનો ઝુલતો
ભાગ; ગોખ

ખીટીઓ=ખુટીઓ
ધા કર=ટીપ
પેલાદ=ખરું લોહું
કરવત=લાકડા વહેરવાનું
હથિયાર
ભરતર=ભરીને બનાવેલું
રકું=પેચવાળો ખીલો
કાનસ=રેતરડી
ધડતર=ધડીને બનાવેલું
નકકર=સંગીત

પાધરું=જહારો બહાર

પાઠ ૫૪.

દ્વિય=શરીરના જે ભાગ
વડે કામ અને બાન
થાય છે તે (જેમકે
આંખ, કાન, નાક, જીભ,
ચામડી, હાથ, પગ,
મોં, ચુદા, ઉપસ્થ)
મુખ્ય=મોટા
અંગ=ભાગ; અવયવ
સોપારીનાં ઝાડ=સોપારણુ
ચોંટી=વળગી; આઝી
અગત્યનું=જરૂરનું
છિદ્રો=કાણાં

સોપી=ચૂસી
આધાર=ટેકો
એકાદ=એક
ખ્યાલ=અટકળ; ધારણા
ખારીક=સૂક્ષ્મ; ઝીણા
સાર-ઝાડનાં મુખ્ય છ
અંગ છે. મૂળ, થડ
પાંદડાં, ફૂલ, ફળ, ખી.
પહેલાં ત્રણ ઝાડને જીવા-
ડનાર અંગ છે.

પાઠ ૫૫.

સીસાપેન=પેનસીલ
ધટ=વાહું
ચીકણું=ચિકાશવાળું
ધડીઆં=તાડી ભરવાનાં
ઉંચી ડોકના ધાડવા
છેદ=કાણું; વેહ
ઝરપે=ધીરે ધીરે વહે
આરપાર=આ બાજુથી
પેલી બાજુ
તાડી=ખાટો નીરો; ખ-
જુરી કે તાડનો રસ
નીરો=ખજુરી વગેરેનો
તરતનો ઝરલો રસ

૩૪] પહેલી ચોપડીના ડિક્શન શિક્ષક અઢી આના.

ખરસાણી=થુવેરની એક
જાત
ચોર=થુવેરીઓ
થુંદર=ઝાડનો ચીકણો રસ
આંકડો=એક જાતનું ઝા-
ડ (એના ફૂલ હલુમા-
નને ચઢે છે)
ઉપવાસ=ભૂખ્યા રહેવું તે
સાબુચોખા=વાંસીયા
ચોખા
છાલ=છોડા; ચામડી
રેસા=તંતુ; તાર
હોળી=વલોવી
ગળણી=ગાળવાનું ઝીણા
કાણાંવાળું વાસણ
હલકા=જલદી પચે એવા

પાઠ પદ.

શુભારે=આસરે
કુંડી=નાનું કુંડું
ઉખી=ધઉંની કંઠી
સુખળાં=કુંડા કે કંઠીની
બાજુએ સોયા જેવું
હોય છે તે

ખાંચ=ખોભણ
મુલક=દેશ
દાઉદખાની=પીળા પોચા
વાજાઆ=ઝીણા કાળાશ
પાડતા
પોટો=ધોળો ટુમસો
ટુમસો=ટુંકો પથ્થુ ભરાઉ
કાડ=ભાગ
પુષ્ટિકારક=કૌવત આપનાર
અરછટ=કઠણુ ને અર-
બચડું લાગે એવું
થુલું=ભુસું; ચાળણુ
બાફે=ગરમ પાણીમાં રાંધે
હવાલો=તારની ચાળણી
ઝાટકીએ=ઉપણીએ
ચાળણુ=ચાળતાં બાકી
રહેલો ભાગ; થુલું
રવો=ઝીણો દાણાદાર લોટ
વાની=ચીજ
આથો=ચઢીને ખાટું
થએલું ખીર
લેપડી=પટ્ટી
જખમ=ઘા

પોટીસ=ચુમડાં વગેરે
દરદ પકવવા માટે ધઉ,
અળસી વગેરેને બાણી
લુગદી કરવામાં આવે
છે તે

પાઠ પદ.

બગીચો=બાગ
દાંડી=વચલી નસ
થોકડો=જથો; જુડો
ચૂંટી=તોડી
સાંકડું=નાનું
ગંજફો=રમવાનાં પાનાં
માફક=પેઠે
કમળ=તળાવમાં થતું
એક જાતનું ફૂલ
અળવી=અળનાં પાદડાં
જથાબંધ=સામટું
કુંવાર=કુંવારનો છોડ
દાંતા=અણીવાળી કોર
અગથીઓ=અગથીઆનું
ઝાડ
ગુલમોર=એક જાતનું
ફૂલનું ઝાડ
કળી=ખીલ્યા વગરનું ફૂલ

પાઠ ૫૮.

જીવજંતુ=નાનાં જીવડાં
પતંગીઈ=એક જાતની
સુંદર પાંખવાળો કોરો
વર્ગ=જાત

જઠર=ખાધેલું પચાવ-
વાની કોથળી

ખૂંચસુરત=દેખાવડી

ખીલકુલ=સમુજગી

માદા=પશુ પક્ષીમાં સ્ત્રી
જાત હોય તે

પાંખ=પર

વૈતરી=વેઠ કરનારી

અવસ્થા=દશા; હાલત

ઈયળ=પેટે ચાલનાર કોડો

કીડિઆર=કીડીનું દર

પોષણ=ગુજરાન

કોશોટો=લાંબી ગોળ દડી

નિરાંતવાળી=નચિંત ચઇ

અવતાર=એક રૂપ બદલી

બીજા રૂપમાં આવવું તે

પુડા=ગધમાખીનું ધર

હુમલો=હલ્લો

કુટુંબ=વંશ; જોલાહ

વંદા=વાંદા

પાઠ ૫૯.

ભાગોળ=જહેર કે ગામમાં

પેસવાનો દરવાજો

ધોળાયા કરતો=વારંવાર

યાદ આવતો

ભાથું=મુસાફરીનું ખાવાનું

સમડી=કાગડાના આકાર-

નું માટું પ્રાણી

તીર=કામઠું

ધસારાખંધ=ઝડપથી

નજર=નીગાહ; ધ્યાન

નહોર=તીણા નખ

ચીરે=ફાટે

કરાંડી=કપાસ, તુવર,

વગેરેની સુકાઈ ગએલી

ડાળી

સરી=લપસી

અંધારાં=અંધકર; દેર; તંમર

ગીધ=ફાડી ખાનાર

મોટું પક્ષી

ઢોળાવ=ઢાળ

ગરદન=ડોક

પુર કરે=ખાઇ જાય

ખાઉધરાં=ખાતાં ધરાય

નહિ એવાં; અકરાંતીઆ

ગળે છે=ઉતારી દે છે.

કોહેલું=સહેલું

કમકમાટ=ચીતણી; કંટાળો

પાઠ ૬૦.

ઠેકડા=કુદકા

દોડાદોડ=તાસાનાસ

બપકાદાર=શોભિતા

સુંદર=ખૂંચસુરત

વલવલાટઠરીને નહિ

ખેસવું તે; વલોપાત

રમુખ=આનંદ

બદન=શરીર; અંગ

પીઠે=પરઠે; વાંસે

કાખરચીતરી=ધણી કાળી

અને થોડી ધોળી એવી

ગુચ્છાવાળી=ઝુમખા

જેવા વાળવાળી

છોડાં=છોતરાં

ગર=માવો

કુમળી=નરમાશવાળી

કુંપળ=ફણગો; અંકુર

૩૬] ત્રીજી ઓપડીનો “ડિક્શન શિક્ષક” ત્રણ આના.

કાતરી=કાપી

રાક્ષી=અંને આજીવર

અકેકો અણીદાર દાંત

હોય છે તે

રવાંટી=ઝીણું વાળ

અકોર=ચાલક; અંચળ

અવાજ=સાદ

ધાતકી=ખુની; નિદય

દુશ્મન=શત્રુ

અચાવ=રક્ષણ

પોલાણુ=પોકળ ભાગ

ઝુમખો=જથો

છત=છાજ

ખીકણુ=ખીએ એવું

નજરે પડતું=દેખાતું

ખાસ કરીને=વ્રણું કરીને

દૂરતું દૂર=આધેતું આધે

તેજ=આલાક

કૌવતવાળા=મજબૂત;

જેરવાળા

ઉપરાઉપરી=એક પછી

એક

કાળ=કુદકો; છલંગ

ધટ=મડી

રતુમડો=રતાશ પડતો

કલા=પુળા

રહેઠાણુ=વાસ; મુકામ

તૂલ=અનાજના છોડ

સમીસાંજ=સંધ્યાકાળ

પાઠ ૬૨.

પૂછડીહલાવતો=પ્રશ્ન થતો

ફરી વળ્યા=વર્તીગયા

સરત=હારજીત

ખંખેરી=ઝાટકી

હડે=દૂર ગય; ખસે

લટકતી=લપડતી

લાળ=ચીકણું થુક

પંખ=પાંચ આંગળાં ને

હથેલી એટલો કાંડાં

સુધીનો ભાગ

ગખડી=દોટ

બરોસાદાર=વિશ્વાસુ

મમતાવાળું=માયાળુ

તાબેદાર=હુકમમાં રહેનાર

પત કરતી=લેખતી;

ગણકારતી

માન=આખર; બાર

પાઠ ૬૨.

સવાલ=પ્રશ્ન

ટટાર=સીધા

અણીપડતાં=અણીવાળા

દેખાવ=શોભા; બરાવ

બરછટ=કરકરા

બગાસું ખાય છે=આળસ

દૂર કરે છે

ડાયું=જડાયું

જેરાવર=બળવાન

નળો=ધુંટણુથી પાટલી

સુધીનો પગનો ભાગ

વિકરાળ=ડરામણું

છાતીવાળું=હિંમતવાન

દુમલો=ધસારો

ટુકડી=ટોળી

બદામીફું=બદામના રંગ

જેવું

લુરાશ પડતી=લુરાશ પર

પાદર=ગામના ઝાંપા

બહારની જગા

કાંકિઆરી=ચીસ

પકડું=પહોંચેલું; પેક

બમે=મટકે; રવડે

ચાથી ચાપડીના “ડિક્શન શિક્ષક” ચાર આના. [૩૭

ભારો=શુદ્ધો	મહેરખાની=દયા	ચાકાં=ડાધા
ખોળ=શોધ; તપાસ	શુભુ=પાડ	દીપડો=વાધની ભતતું
દશખ જેવાં=ગળ્યાં; મીઠાં	કાસળ કાઢવું=જડ મૂળથી	પ્રાણી
વાઢ=શેરડીતું ખેતર	નાશ કરવો.	આંતરે=ધેરે; કબજે કરે
ખાધા=લુચ્ચાધ	પાઠ ૬૪.	હેરાન=દુઃખી
પાઠ ૬૩.	સિંહણુ=સિંહની માદા	પાઠ ૬૫.
ધુરકવા=ડોળા કાઢવા	અગ્નયખ=નવાધ	ગોકળગાય=પરમેશ્વરની
ખાતર=માટે; વાસ્તે	ધ્યાન=ચિત્ત	ગાય
પજવો=હેરાન કરો	અગ્નિ=દેવતા	કરોડ=ચાંસાની વચમાંનું
કોઠી=નાનો કોઠાર	યાળ=કેશવાળી; ઘોડા કે	ઉભું હાડકું
નુકસાન=ખમાડ	સિંહની ડોકપરના વાળ	દવાખાનું=ઘરિપતાલ
કીકી=આંખના ડોળાની	ઠેલણુ=હડસેલી શકાય તેવી	હાડપિંજર=હાડકાનું
વચ્ચેનો ગોળ કાળો ભાગ	ધુધવાટો=ધૂ ધૂ કરતો	ખોખું
સહેલાઈથી=ચોડી મહેનતે	અવાજ	દિવાલ=ભીંત; કરો
શોભા=દેખાવ	ગર્જના=સિંહનું ખરાડવું તે	ટાંગ્યું=લટકાવ્યું
શાન=સમજ	ધ્રૂજતાં=કાંપતાં	ખિહામાણું=ડરામણું
ખખર=ગળણુ	ભયંકર=ખિહામણા	ગરદન=ખોચી
ધોર=ધણું ખિહામાણું	વાધણુ=વાધની માદા	પાંસળી=પાસા પરની
ખ્યાન=તરવારનું ધર	ગોસ=માંસ; માટી	હાડકી
ચીરું=ફાડું	ચળકે=ઝળકે	ખેડોળ=કદરૂપું
કરકરી=ખરખચડી	ભો=ખીક	ભરાઉ=મરેલું
છોલી=ફેતરાં કાઢી	ઠેકાણું=નિયમ	ખેશક=નડકી; ખચીત
હપયોગીપણું=જરૂરીઆત	ચાખેલ=સ્વાદીઓ	કૌવત=જેર; યળ
સતાવશો=દુઃખ દેશો	વસ્તી=વાસો; રહેઠાણુ	અવયવો=ભાગો

૩૮] પાંચમી ચોપડીના "ડિક્શન શિક્ષક ચાર આના.

ખોપરી=મગજનો દાખડો

મગજ=ખોપરી માંહેનો

નરમ ભાગ

ફેફસાં=દમ ભરવાની

કોથળી

હૃદય=લોહીની ટાંકી

થાપો=કુલાની પાસેનો

જાંઘનો ભાગ

કુકડો=દમ ભરવાની

કોથળી

સંરક્ષણ=સાચવવું તે

રેસા=તાર; તાતણા

સંકડાય=સંકોચાય

ગોટલો બાજે છે=એક

ઠેકણે એકઠો થાય છે.

સવાલ ૧) માંસપેશી

શેની બને છે ? સ ૨)

હાડકાંની જરૂર શા માટે

છે ? સ. ૩) લોચામાં

કથો ગુણુ છે કે નેથી

તે લાંબા ટુંકા થઈ શકે

છે ? સ. ૪) શરીરમાં

કેટલાં હાડકાં છે ?

પાઠ ૬૬.

કુદરતી=માણસનું કરેલું

નહિ તે; ધૈર્યનું

બનાવેલું તે

ઢાંકણ=કવર; પડ

ચામડી=ત્વચા

સુંવાળી=લીસી

ઢીમું=ઢીમણું

રક્ષણ=સંભાળ; અચાવ

ગોડ=રસવિકારની ગાંઠ

ઉપસી=હિચી આવી

પડ=પોપડો

ખરી પડે=જતી રહે;

નીકળી જાય

રૂઝાતા જાય=રૂઝ આવતી

દરદ=દુઃખ

[જાય

નિશાની=એધાણી

લટું=જખરી

આળુ=જરા અડકયાથી

પણુ દુખાય તેવું

ભોંકે=ભોંચે; ધાલે

ખાલ=ચામડી; ત્વચા

અડકે=છેડે

ખમાતું=સહન થતું

ઓસીકું=નાનો તકીઓ

દાખલો=ઉદાહરણ

ખોળાઈ=ઉપલું પડ

હેઠલું=નીચેનું

ગલેફ=ઓસીકા કે ગોદ-

ડાંતે ચઢાવેલા પડ

સૂક્ષ્મદર્શક=નાની ચીજને

મોટી દેખાડનાર

અસંખ્ય=અગણિત;

ધણુજ

રેખા=કાપા

ગરમ=હુંફાળું

ગેડો=ગેડીનો નર

સ. ૧) શરીરનું ઢાંકણ

કયું ? સ. ૨) ચામડીનો

ઉપયોગ કહો. સ. ૩)

ચામડીમાં કેટલાં પડ છે?

સ. ૪)એ પડનો ઉપયોગ

સમજાવો. સ. ૫) કષ

જગાની ચામડી જાડી

હોય છે ? સ. ૬) એક

દાખલો આપી ચામડીની

રચના સમજાવો. સ. ૭)

જેના શરીર પર વાળ

બીજા ધોરણ માટે અંગ્રજીનાં મનોચત્ર પાંચ આના. [૩૬]

વધારે હોય તેની ચામડી કેવી હોય છે ?

પાઠ ૬૭.

સુરત=તાપી નદીને ડાબે કાંઠે શહેર છે.

ટકારો=આંગળી વાળી નખથી ઠોકવું તે

તળાઉ=નીચેનો ભાગ ખાસું=મજનું; સાફ

કમાવેલું=પકવેલું તરડે=તરડ પડે; ચીરો

પડે; ફાટે ટકે=નમે; ચાલે

પહેર્યા=ધાવ્યા ખીક=ડર; ભો

ચમારવાડો=જ્યાં ચમાર લોકો રહેતા હોય તે જગા

ક્રાચળી=થેલી વાસ ભારતી=ગંધાતી

કરાયું=કલું રહેવાયું ટાંગી=લટકાવી

રાંપી=ચામડું સાફ કરવાનું મોચીનું ઓળર

જન=ધોડાની પીઠ પર નાખવાની ચામડાની ગાદી

કુમળું=નરમ મશક=પાણી ભરવાનો

ચામડાનો કાચળો સ. ૧) ચામડામાં કયો

ગુણ છે કે જોથી પાણી અંદરથી બહાર નીકળી

જતું નથી ? સ. ૨) જોડા પહેરવાથી શો

લાભ ? સ. ૩) ચામડાને કેળવવાની રીત કહો.

સ. ૪) ચામડાની કઈ કઈ ચીજો થાય છે ?

પાઠ ૬૮.

ગિન=ઘેટાના વાળ ઠોરઠાંકર=અળદ, ઘોડા

વગેરે ઓઢો=અળદને ઓઢાડવા

માટે સીવેલું કપડું ગરમાવો=હુંફ; ગરમી

ઉતર્યા=પુરા થયા; ગયા ગાંસડી=પોટલી

કાંતવું=લાંબા દોરા કાઢવા ઊડવેક=કડાકુટ; માથાકુટ

વાંકડીઆ=ગુંચળીઆ ભરાકિ=પાસે પાસે

ટકાકિ=મજબુત સાચવી=સંભાળી

ટુઆ=ઝીણા જીવડં હુંફ=ગરમાવો

વારકુટ=જોડીટ; એક જાનનું ખાય વગરનું

હુંકું બદન ઝબ્બો=પગની પાની

સુધીનો ડગલો; જમ્મો કમજો=ખાંચ વગરનું બદન

સ. ૧) ઘેટાંને ટાઢ કેમ વાતી નથી ? સ. ૨)

ભરવાડ કયારે ઉન કાતરી લે છે ? ૩) ગિનનો

ઉપયોગ કહો. સ. ૪) ગિનના કપડાંથી ટાઢ કેમ

વાતી નથી ? જ. ૪) શરીરમાંથી ગરમી નીકળી જવા પામતી નથી.

૪૦] મુરત શહેરનો બૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આના.

પાઠ ૬૯.	કાઠાર=અનાજ ભરી	સાકટી=વળી
ચોધડીએ=વખતે	મૂકવા માટે લાકડાનો	પકવાસા=છાપરાના સા-
આંગણુ=ખારણા આગ-	કે કાઢવનો બનાવેલો ઘાટ	કટા સાથે જડેલી
ળની જગા	ધુમાડીઈ=ધુમાડો નીક-	પાટીઆની ચીપો
એકક=ભોંયતળીઆની	ળવા માટે બાંધેલું તે	કામડું=વાંસની એ ફાડ-
ઉચ્ચ	ધેરાઈ=મરાઈ	માંની એક ફાડ
ખાસ=જાણી જોધને	વેદના પગલાં થતા નથી=	સરડાવવું=છાપરા ઉપર
તળીઈ=નીચેનો ભાગ	રોગ આવતો નથી	કામડાં બંધાવવાં
બેજ=શરદી	જનજર=સંડાસ; ટટ્ટી	છત=છાજ
કુંભી=ધરના ઉભા આડા	વાડો=ધરની પાછળની	નરદમ=તદન; એકલી
લાકડા એસાડવા માટેની	ખુલ્લી જમીન	ઝરખો=ગોખ; અટારી
એસણી	ક્યારો=ચોરસ ખાડો	એશક=નકકી
સાગ=લાકડાની એક જાત	છોડી=એ ધરની પછીત	સવડવાળું=સગવડ ભરેલું;
છોલાણું=છો દેવડાવવી તે	વચ્ચેની પાણી જવાની	વગવાળું
પરસાળ=ધરમાં પેસતાં	જગા	પાઠ ૭૦.
પહેલો ખંડ આવે છે તે	સીડી=નીસરણી	ઓછાયો=ઓળો; પડછાયો
ઓસરી=ઓટલી	દિવાનખાનું=એસવા ઉ-	છાયાયંત્ર=ઓળાપરથી
દેરાસર=દેવને રાખવાનું	ઠવાનો મુખ્ય ઓરડો	વખત જાણવાનું યંત્ર
ઠેકાણું	ખુખીથી=સફાઈથી	સાધન=સાહિત્ય
પૂજન=સેવા	વેલ=વેલા	મદારી=ખેલ કરનાર
રસોડું=રાંધણી; રાંધ-	ખીંટી=ખુંટી	સ. ૧) અસલના વખત
વાનો ઓરડો	તાકા=મોટા ગોખલા	તમાં ધડિઆળ હતા ?
પાણિઆર=પાણીના ખેડાં	મોભ=છાપરાની વચ્ચે	અસલના લોકો વખત
તંથા ગોળી મૂકવાની જગા	માંનું આડું લાકડું	જા ઉપરથી જાણતા ?

પાઠ ૭૧.
 ધડિઆળ=વખત જાણ-
 વાનું યંત્ર
 ચદો=ધડિઆળમાં આં-
 કા માંડેલો ગોળ ભાગ
 I=એક.
 II=બે
 III=ત્રણ
 IV=ચાર (૫-૧)
 V=પાંચ
 VI=છ (૫+૧)
 VII=સાત (૫+૨)
 VIII=આઠ (૫+૩)
 IX=નવ (દસ-એક)
 X=દશ
 XI=અગિઆર (દશ+
 એક)
 XII=બાર (દશ+બે)
 કુંડાળું=ગોળ ચકરકુંડ
 મિનિટ=અઢી પળ; સાઠ
 સેકન્ડ
 અંતરે=છેડે

કમાન=પોલાદની પટ્ટી કે
 તારનું શુંછળું
 સામટા=ભેગા
 મધરાત=વચલી રાત
 ઝડપ=ઉતાવળ
 કુંચી=ચાવી
 સ. ૧) ધડિઆળમાં
 કેટલા કાંટા હોય છે ?
 સ. ૨) બંને કાંટા સરખા
 હોય છે ? સ. ૩) નાના
 તથા મોટા કાંટાથી શું
 જાણાય છે ? સ. ૪)
 ધડિઆળ જોતાં શીખ-
 વાને માટે પહેલું શું
 જોણખવું જોઈએ ? સ.
 ૫) ચંદા પર કેટલે સુધી
 આંકડા માંડેલા છે ?
 સ. ૬) નાનો કાંટો આઠ
 પર હોય ત્યારે મોટો
 કાંટો કયા આંકડા પર
 હોય છે ?
 પાઠ ૭૨.
 પડીકું=ખંડલ

સમતોલ=સરખું વજન
 ત્રાજવું=તોલવાનું સાધન
 તોળવા=જોખવા
 દાંડી=ત્રાજવા બાંધે છે
 તે લાકડી
 ચીચવો=એક ઉમા લાક-
 ડા પર બીજા આડા
 લાકડાની વચમાં સાલ
 ધાલી બે છેડે બેસ-
 વાની રમત
 મધ્ય=વચલા
 સેજસાજ=જરા
 છેતરો=ઠગ્યો
 પદ્મું=છાબડું
 પાધરો=સીધો
 સમતોલ=સરખું વજન
 સમ=સરખી
 યુક્તિ=તદબીર
 સ. ૧) આપણને માલ
 ઓછો ન મળે તે માટે
 ત્રાજવાની બાબતમાં શી
 તપાસ રાખવી ?

પાઠવાર અઘરા શબ્દો.

(પાઠ ૧) વાર્તા, પદાથપાઠો, ચિત્રો, હોશિયારી પુસ્તકો, વનસ્પતિઓનું, (પાઠ ૨) લિપિમાં, આદ્યણી, પંડિતો, અજબુ, માત્રા, અનુસ્વાર, વિસર્ગ. (પાઠ ૩) ટટું, કળિયુગ, ઉતર્યો, બુદ્ધિ, હિંડાડે, ખર્ચુંપાન, આવકનો, જાત્રાએ, ખિચારું, અક્કલનો. (પાઠ ૪) ઘણીધણિઆણી, ઇશ્વરભક્તિ, ઇશ્વરકૃપા, ચૌદશ, સ્વભાવ, સ્ત્રીઓને, અભ્યાસ, ઇચ્છે, સોંપ્યો, ખસ્યો, શુદ્ધિમાં, આશ્ચર્ય. (પાઠ ૫) લગ્ન, પ્રીત, ખવાડયું, આશિષ, ખૂચેલો. (પાઠ ૬) ઇન્સાફ, વિજયનગર, પૈસાદાર, સત્તર, ખરીદા. મિલકત, વર્તીશું. (પાઠ ૭) પરમેશ્વર, પૈસો, અટકાવ્યો, વિશ્વપતિ, જગકર્તા, ભૂદેવો. (પાઠ ૮) ઇશ્વરસ્તુતિ, વિશ્વસ્વામી, સ્તુતિ, પ્રાર્થના, ભક્તિ, નિવારો. (પાઠ ૯) સિંહ, અત્યારે, ગર્વ. (પાઠ ૧૦) પ્રમાણિક, કિંમત, ગર્વ, આગ્રહ, ધન્ય. (પાઠ ૧૧) જાપ્તો, તૂટી, દ્રવ્ય, ભેળ્યું, ભુંડું, તાકયું. (પાઠ ૧૨) ગુણધિર, અજુન, કોધ, વર્તણુકથી, દુર્યોધનથી, દ્રૌપદી, ચિત્રગુપ્ત, ગંધર્વ, અંતઃકરણ, ગુસ્સો. (પાઠ ૧૩) ડાહ્યો, ન્યાયાધીશ, પ્રીતિ, ચર્ચા. (પાઠ ૧૪) ગૃહસ્થ, નિસાસો, કદાપિ. (પાઠ ૧૫) મહોક્ષામાં, મશકરી, આગ્રહ, સ્વાદ. (પાઠ ૧૬) રિવાજ, વર્તમાનપત્ર, ઉત્તર, લક્ષ્મી, પથર, કુંપડાં, ભટકતી, વિદ્યાર્થી. (પાઠ ૧૭) રિવાજ, વર્તમાનપત્ર, ઉત્તર, લક્ષ્મી, પથર, કુંપડાં, ભટકતી, વિદ્યાર્થી, (પાઠ ૧૮) સ્વચ્છ, ચોંટાડ્યાં, ઈંદ્રિય, સ્થિતિ, ઠાકતર, પ્રસંગ, અકસ્માત, ધ્યાન, હિદ્દો નાહ્યા,

અટક્યું. (પાઠ ૧૯) વિદ્વાન, પ્રમાણિક, નિર્ણય. (પાઠ ૨૦) દિલ્હી, પ્રખ્યાત, પરાક્રમી, વિદ્વાનો, વિષયો, નિશ્ચય. (પાઠ ૨૧) મન્થર, ફાટ્યો, યુક્તિથી, ગર્વથી, અભિમાની, નમ્ર. (પાઠ ૨૨) પત્રવહેવાર, સ્થાપન, ઓફિસ, ટિકિટ, પરખિડિયાં, પત્તા, તીર્થરૂપ, ચિરંજીવી, રાજેશ્રી, પ્રિયભાઈ, સૌભાગ્યવતી, ગંગાસ્વરૂપ, ટુંકું, પત્તા, જિલ્લો. (પાઠ ૨૩) દોડાવ્યો, અલ્લાહ, વિનંતી, આશ્ચર્ય, ભખારી, સ્થિતિ, ભેટ્યો, ઈર્ષાભાર, દેશનિકાલ. (પાઠ ૨૪) વાલ્લિવાલ, તુર્ત, પ્રાણી, પ્યાડું, કૂર, સ્વારો શ્રેષ્ઠ, ન્યાય, નિર્દોષી, વ્યાપાર, અથડાય. (પાઠ ૨૫) ધક્કો, દોડાવ્યો, ડુટ્યો, દોષ, સદ્ગુણી. (પાઠ ૨૬) પ્રદર્શન, ગૂંથે, તલલીન, વિષય, સંખ્યામાં, મૌતમલાલ, વિલાયતમાં. (પાઠ ૨૭) કિલ્લો, અગત્ય, પુષ્કળ, વિના, સમ્રાટ. (પાઠ ૨૮) પિત્તળના, ચળકાર, પ્યાસા, કઠિઆરા, વળેલો, તરસ્યા, વિસામો, ધર્માદા, ચોકખું. (પાઠ ૨૯) શેખરદ્વી, તર્કપ્રસાદ, ગુરુની, વળવ્યો, તર્ક, વિદ્વાનો, ઉપાડ્યો, ઘુણવળું, ભાંગ્યો, ઉઘમે, ચેતવ્યો. (પાઠ ૩૦) મુકાવ્યો, દોડ્યો, ગોથું, ઉડાડ, પ્રયાસ. (પાઠ ૩૧) મળસ્કે, તરુવર, વનસ્પતિ જળધારે, થોઢે, સંતોષ, વિપત્તિઓ, ચિંતવ્યા. (પાઠ ૩૨) પ્રકારની, ઈચ્છતા, હલેલી, હુકકો. (પાઠ ૩૩) પિડાય, ગંદું, મંદવાડ, જંતુઓ, ખુલ્લેખોચરે, પાથરણું, ઘાસ, ખિજાનાં, ઢાળાય, ઝાડીઝુડી, હુર્ગંધ. (પાઠ ૪૪) કેકેચી, શત્રુદંત, અયોધ્યામાં, કૌશલ્યા, મુમિત્રા, લક્ષ્મણ, પ્રાણથી, વૃદ્ધ, સ્વભાવવાળી, પ્રીતિ, ઉથાપશે, ચૌદ, ધિક્કાર. (પાઠ ૫૫) ઢાલ, ઝખકારા,

સ્થિર, ચમત્કારવાળા. (પાઠ ૩૬) ગ્રીષ્મ, શ્યામ, મહિમાય,
 જૂલો, કોકિલા, મુગંધ, ચિત્ત, આમ્ર, પ્રકુલ્લ. (પાઠ ૩૭)
 વસાવ્યું, હહાપણ, (પાઠ ૩૮) પ્રહલાદ, કર્મો, પુરુષોનાં,
 પુતળાં, ઝોળગી, ખંડેર, ટાય, દહેરું, મુશકેલ, દિવાલો,
 વાયવ્ય, ઝૌરંગા, પ્રવાહ, ઉતર્યો, પાટીઉં, આકૃતિ, ગાઠવ્યા.
 (પાઠ ૩૯) દેવસ્થાન, પર્વત, કાઠિઆવાડમાં, શેત્રુંજો, તળેટી,
 તૂટીને, ટુકડાની, શિખર, પાલિતાણા, દેવકીઉનાઈ, લસુદ્રા,
 પીંગળેલો, ઠંડું, ભિંજાય, તૂટી. (પાઠ ૪૦) જન્મ, બન્યું,
 ગમ્મત, પૃથ્વી, શક્તિ, નિચાણ, સમુદ્ર, પાંચમે, સરિતા,
 નિર્મળ, ચિત્રચિત્ર, કિનારે, પિછાણીએ. (પાઠ ૪૧) શાહુમોહ-
 મદ, ભુરું, તાણી, કોડીઓ, વીણવા. (પાઠ ૪૨) ભૂશિર,
 ભૂગોળવિદ્યા, ટંડેલ, નિશાન, અથડાય, પુષ્કળ, ક્રિયા દ્રીપકટપ,
 હંમેશાં, સામુદ્રધુની. (પાઠ ૪૩) ઇચ્છું છું. ત્રણેક, ભટ્ટીમાંથી,
 સળગાવેલા, પૈડાની, રેડ્યું, સળજડ, ચોંટી, લોદા, ઢંડવાડામાં,
 ગાદડાંના, ખોળીઆં, ઝાંપે. (પાઠ ૪૪) છુટ્ટી, ગિલ્લીદંડા,
 કિલ્લો, ઝોફિસ, છંટાય છે, રાત્રે, વરાળયંત્રથી, મીણખત્તો,
 (પાઠ ૪૫) દુરસ્ત, ખૂટતા, સખ્તી, લપેટી, તિજેરર, કોથળી,
 દાકતર. (પાઠ ૪૬) કલેક્ટર, ઇન્સ્પેક્ટર, મુન્સફ, ચોર્યાસી,
 કમિશનર, અધિકારી, અગત્યના, ઝોઝોવત્તો, ડેપુટી, બોર્ડ,
 સંમતિ, સિવિલસર્જન. (પાઠ ૪૭) શાંતિલાલ, પરીક્ષા, કંઠ,
 હથિયાર, કન્યાશાળા, નિરાશ, નીમ્યા. (પાઠ ૪૮) શીખવ્યું,
 ફૂટતાં, થીજીને, સૂર્યનાં, કિરણો, પૃથ્વી, ઝાડળ, પહોંચ્યાં,
 (પાઠ ૪૯) ડુંકીએ, ગતિમાં, ઢાંકું છું, ઠાલવી. (પાઠ ૫૦)

અંગ્રેજી, ગોવિંદ, મિહાઇ, મોળી, ઝોળું છું, ખેરવાડ, સ્વચ્છ,
ખાઝી, મુરકેલ. (પાઠ ૫૧) વિસ્મય, પ્યાલુ, હલાવ્યું, હેઠળ,
સળગાવ્યો, લિલાશ, પદાર્થ, ચૂંટી, ઝાળ, ધગું. (પાઠ ૫૨)
ગોઠવ્યાં, અફાળી, વાંકીચુંકી, ગુરુજી, ખડકમાંથી, ઝુંમર,
(પાઠ ૫૩) સ્કૂ, મિત્ર, ટીપ્પું, અદ્યા, વળ્યા, ચપટો, તાળાં,
કઠેરા, દિવાલની, ખીંટીઓ, ઘડિઆળ, ચપ્પુ, નક્કર, સિવાય.
(પાઠ ૫૪) ઇંદ્રિયો, ઉત્પન્ન, પાંદડાં, ફૂલ, ચોંટીને, ટટાર,
અગત્યનું, છિદ્રો, ચૂસે, શોષી, ખ્યાલ. મોઢાં. (પાઠ ૫૫)
દોહતા, પિળાશ, ઢાંગલીઓ, ચોંટાડવાને, હિંદુ, નિતારી,
ડહોળી, (પાઠ ૫૬) પુષ્ટિકારક, કુડી, ઉંભીમાં, ટુમસો, અડક,
થુલું, ગુંદીને, પલાળીને, ફેફસા. (પાઠ ૫૭) દોડ્યા, સાંકડું,
શોષી, ચિરાએકાં, અગથીઆનાં, કૃષ્ણજાલ. (પાઠ ૫૮)
અવસ્થા, ભટક્યા, સૂંઠ, ખૂબસુરત, વૈતરી, ઇંડાં, કીડિઆરામાંથી,
નિરાંત. (પાઠ ૫૯) ભાથું, ઉતર્યો. થાલ્યો, પાણી, ખાઉધરાં,
કોહેલું. (પાઠ ૬૦) ગુચ્છાવાળી, કુંપળો, રાક્ષી, સુવાળી,
ઓચીંતી, કક્ષામાં. (પાઠ ૬૧) ગળફો, અક્કલવાળું. (પાઠ ૬૨)
શિઆળ, શ્રીધર. (પાઠ ૬૩) તાણું, તળીઆ. (પાઠ ૬૪)
અગ્નિ, ગર્જના, ધ્રુજતાં, ચોંટયું, ઠેલણગાડી, ભૂખ્યો, વસ્તી,
પાંજર. (પાઠ ૬૫) ગળ્યાં, હાડપિંજર, ટાંગ્યું, ખિહામણું,
કૌવટ, ટુકડો, માંસપેશી, રેસાની, સંકડાય. (પાઠ ૬૬) સૂદમ-
દર્શક, ઢાઝીએ, રૂઝાતો, લડું, ભોંકે, હેઠલું, અસંખ્ય, ઋતુમાં.
(પાઠ ૬૭) ઠરાવ્યું, હુક્કર. (પાઠ ૬૮) વાસ્કુટ, ઝખ્ખા, ઊઠવેઠ.
(પાઠ ૬૯) છાલાણું, પાણિઆર, તુળસીક્યારો, છીંડી,

ચીતરાવ્યાં, સરડાવ્યું, અલ્યાસ, ઝરખામાં. (પાઠ ૭૦) ઘડિઆળ, મિનિટ, ચક્રર, ઠલવાઈ, (પાઠ ૭૧) અઢાવીસ, અથડાય, અત્રેજીમાં (પાઠ ૭૨) ત્રાજવું, કાટલું, તોળ્યું, ખાંધ્યું, જોખ્યું, ચુકિતઓ, ઓછુંવત્તું, મૂક્યું.

કડાંની ફિલ.

કડાં લોટાના સળીઆનાં બનાવેલાં હોય છે. અને તેનો વ્યાસ એક બિલ્લસ જેટલો હોય છે; અને તેની બડાઈનો પરીધ બે ઇંચનો હોય છે; તે રાતા, વાદળી વગેરે તરેહના પાકા રંગથી રંગેલાં હોય છે; સૂચના—૧) કડાંની દરેક રમત અગિઆર સુધી કરાવી બારે કડાં હાથ સાથે લટકતાં રખાવવાં. ૨) છેલ્લી રમતે બારે કડાં જમીન પર મુકાવી દેવડાવવાં. મૂકતાં અવાજ ન થાય તે બાબત સૂચના આપવી. ૩) કડાં મુઠ્ઠીમાં જોરથી દાબીને પકડવાં, અંગુઠો ટેકણમાં કડાં ઉપર રાખવો જેથી કડાં હાલશે નહિ અને પકડવાં સુગમ પકડશે. તૈયાર—કડાં લેવા તત્પર થવું. ચાલો—બે કડાં બે હાથમાં લઈ હાથ નીચે લટકતા રાખવા. રમત ૧—૧) બે હાથ ઉંચા. ૨) બેઉ હાથ નીચા લટકતા. રમત ૨)—૧) બેઉ હાથ સીધા લાંબા ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ સામાસામી) ૨) બેઉ હાથ પીઠગમ પાછળ ખેંચી કડાં છાતી આગળ રાખવાં. રમત ૩)—બે કડાં એકઠાં કરી વચ્ચેથી બેઉ હાથે સામસામા પકડવાં. ૧) છુટણમાંથી પગવાળી પગના આંગળાપર વજન રાખી બેસવું. એડી ઉંચી રાખવી. (હાથ બે પગ-વચ્ચે સીધા રાખવા) ૨) ઉભા થવું ને કડાં માથા ઉપર ધરી રાખવાં (ઉભા થતી વખતે એડી જમીનપર ઠોકવી જોઈએ.) રમત ૪)—કડાં છુટા કરી એક એક હાથે પકડવા. ૧) જમણો હાથ જમણી તરફ ખભાની સીધી લીટીમાં લંબાવવો.

હિંદુસ્તાનની સાં ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪ આના. [૪૭

(ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો) ૨) એકથી ઉલટું. રમત ૫) — ૧) જમણો હાથ સામે લાંબો કરવો (ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો) ૨) એકથી ઉલટું. રમત ૬) — ૧) જમણો હાથ ઉંચો (ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો.) ૨) એકથી ઉલટું. રમત ૭) — ૧) બેઉ હાથ ઉંચા (મુઠ્ઠીઓ સામ સામે) ૨) બેઉ કડાં પગના આંગળા (પગ ધુટણમાંથી સીધાં રાખવા) રમત ૮) — બેઉ હાથ ઉંચા (મુઠ્ઠીઓ સામ સામે) ૧) જમણો હાથ મોં સામેથી ઉપલી તરફથી લઘ ફેરવીને ઉંચો રાખવો. (ડાબો હાથ લટકતોજ રાખવો) ૨) એકથી ઉલટું. રમત ૯) — ૧) બેઉ હાથ સામા લાંબા (મુઠ્ઠીઓ સામાસામી) ૨) બેઉ હાથ પાછળ લાંબા. રમત ૧૦) — ૧) બેઉ હાથ ખમાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આગ્રાશ તરફ) ૨) બેઉ હાથના અંગુઠા ખમાને અડકાવવા.

આનાની ધાત.

૪ - રૂ. ૦
૮ - રૂ. ૦||
૧૨ - રૂ. ૦|||
૧૬ - રૂ. ૧)
૨૦ - રૂ. ૧|
૨૪ - રૂ. ૧||
૨૮ - રૂ. ૧|||
૩૨ - રૂ. ૨)
૩૬ - રૂ. ૨|
૪૦ - રૂ. ૨||
૪૪ - રૂ. ૨|||
૪૮ - રૂ. ૩)

૫૨ - રૂ. ૩|
૫૬ - રૂ. ૩||
૬૦ - રૂ. ૩|||
૬૪ - રૂ. ૪)
૬૮ - રૂ. ૪|
૭૨ - રૂ. ૪||
૭૬ - રૂ. ૪|||
૮૦ - રૂ. ૫)
૮૪ - રૂ. ૫|
૮૮ - રૂ. ૫||
૯૨ - રૂ. ૫|||
૯૬ - રૂ. ૬)
૧૦૦ - રૂ. ૬|

૪૦૦ - રૂ. ૨૫)
૮૦૦ - રૂ. ૫૦)
૧૦ - રૂ. ૦|||
૨૦ - રૂ. ૧|
૩૦ - રૂ. ૧|||
૪૦ - રૂ. ૨||
૫૦ - રૂ. ૩)=
૬૦ - રૂ. ૩|||
૭૦ - રૂ. ૪|||
૮૦ - રૂ. ૫)
૯૦ - રૂ. ૫|||
૧૦૦ - રૂ. ૬|
૧૦૦૦ - રૂ. ૬૨||

૪૮] મુંબઈ ઈલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૥ આના

૧૬ - રૂ. ૧)	૧૨૮ - રૂ. ૮)	૨૪૦ - રૂ. ૧૫)
૩૨ - રૂ. ૨)	૧૪૪ - રૂ. ૯)	૨૫૬ - રૂ. ૧૬)
૪૮ - રૂ. ૩)	૧૬૦ - રૂ. ૧૦)	૨૭૨ - રૂ. ૧૭)
૬૪ - રૂ. ૪)	૧૭૬ - રૂ. ૧૧)	૨૮૮ - રૂ. ૧૮)
૮૦ - રૂ. ૫)	૧૯૨ - રૂ. ૧૧)	૩૦૪ - રૂ. ૧૯)
૯૬ - રૂ. ૬)	૨૦૮ - રૂ. ૧૩)	૩૨૦ - રૂ. ૨૦)
૧૧૨ - રૂ. ૭)	૨૨૪ - રૂ. ૧૪)	

રૂપીઆભારની ધાત.

શેર	અધોળ	રૂ.	ભાર	શેર	અધોળ
૧૧ રૂ. ભા.	૦)૦૥	૦૥	૨૧૧	,,	૦૥૦૥ ૮૥
૨૥	,, ૦)~	૧	૨૨૥	,,	૦૥~ ૯
૩૥	,, ૦)~૥	૧૥	૨૩૥	,,	૦૥~૥ ૯૥
૫	,, ૦)~	૨	૨૫	,,	૦૥~ ૧૦
૬૥	,, ૦)~૥	૨૥	૨૬૥	,,	૦૥~૥ ૧૦૥
૭૥	,, ૦)~	૩	૨૭૥	,,	૦૥~ ૧૧
૮૥	,, ૦)~૥	૩૥	૨૮૥	,,	૦૥~૥ ૧૨૥
૧૦	,, પાશેર અથવા ૪	૪	૩૦	,,	૦૥ ૧૨
૧૧૥	,, ૦૥૥	૪૥	૩૧૥	,,	૦૥૥૦૥ ૧૨૥
૧૨૥	,, ૦~	૫	૩૨૥	,,	૦૥~ ૧૩
૧૩૥	,, ૦~૥	૫૥	૩૩૥	,,	૦૥~૥ ૧૩૥
૧૫	,, ૦~	૬	૩૫	,,	૦૥~ ૧૪
૧૬૥	,, ૦~૥	૬૥	૩૬૥	,,	૦૥~૥ ૧૪૥
૧૭૥	,, ૦~	૭	૩૭૥	,,	૦૥~ ૧૫
૧૮૥	,, ૦~૥	૭૥	૩૮૥	,,	૦૥~૥ ૧૫૥
૨૦	,, ૦૥	૮	૪૦	,,	૧) ૧૬

સમાપ્ત.

મેસર્સ. સી. હી. શાહ એન્ડ કો. લૃત.

બ્રિટિશ શાળા માટેની ત્રિવેદિવાચનમાળાના અર્થ.

પુસ્તક ૧ લાના ૦-૪-૦	પુસ્તક ૫ માના ૦-૮-૦
પુસ્તક ૨ બના ૦-૫-૦	પુસ્તક ૬ ઢીના ૦-૬-૦
પુસ્તક ૩ બાના ૦-૬-૦	પુસ્તક ૭ માના ૦-૧૦-૦
પુસ્તક ૪ થાના ૦-૭-૦	

—: વર્તાકિયુલર ટેકસ્ટ બુકસોના અર્થો :—

બાળવર્ગની નોટ ૦-૨-૦	છઠીના અર્થ ૦-૬-૦
પહેલીના અર્થ ૦-૨-૬	સાતમીના અર્થ ૦-૧૦-૦
બીજીના „ ૦-૪-૦	કન્યા ૧લીના „ ૦-૪-૦
ચોથીના „ ૦-૭-૬	કન્યા ૨જીના „ ૦-૫-૦
પાંચમીના „ ૦-૮-૦	કન્યા ૩જીના „ ૦-૭-૦

“ડિક્ટેશન શિક્ષક”

બાળપોથીનો ૦-૨-૦	ત્રીજીનો ૦-૩-૦
પહેલીનો ૦-૨-૬	ચોથીનો ૦-૪-૦
બીજીનો ૦-૩-૦	પાંચમીનો ૦-૪-૦

દરેક ધોરણના “સુખગણિત શિક્ષક” તૈયાર છે.

ગુજરાતની સાં ભૂગોળની પ્રશ્નાત્તરમાળા ૩ આના.

સુરત જિલ્લાનો નકશો પાંચ આના.

સુરત જિલ્લાનો ભૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આના.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ. શાહપેર—સુરત.

